

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech
vyživovací povinnosti rodičů

Sestavila
PETRA POLIŠENSKÁ

PŘEHLED JUDIKATURY
ve věcech vyživovací povinnosti rodičů

PREHLED JUDIKATURY

ve věcech vyživovací povinnosti rodičů

Sestavila
Petra Polišenská

JUDIKATURA

Právní stav citované judikatury byl uzavřen k 31. 1. 2013.

© Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013
ISBN: 978-80-7478-046-2 (brož.)
ISBN: 978-80-7478-064-6 (e-pub)

eBook k dostání na <http://obchod.wkcr.cz>

Všechny naše publikace si můžete objednat na adrese:

Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3
tel.: 246 040 400, fax: 246 040 401, e-mail: obchod@wkcr.cz, www.wkcr.cz

**PŘEHLED JUDIKATURY
ve věcech vyživovací povinnosti rodičů**

Úvodem	11	19. Rozhodování o výživném na základě celkových majetkových poměrů a životní úrovně rodiče	57
Seznam zkratk	13	20. Závěry o svěření dítěte do výchovy a úpravě jeho styku s další osobou ...	60
A. CIVILNÍ ČÁST	15	21. Rozhodování o snížení výživného pro nezletilé děti a dokazování v občanském soudním řízení	66
I. Obecně	15	22. Změna rozsudku o výživném pro nezletilé dítě	69
1. Ústavní zásada ochrany rodiny a vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem	15	23. Rozhodný okamžik při rozhodování o změně výše výživného pro děti po rozvodu manželství rodičů	70
2. Stanovení počátku vyživovací povinnosti	18	24. Výživné a odvolání	72
3. Důvod nepřiznání výživného pro rozpor s dobrými mravy	19	25. Změna výživného. Výživné a jednorázová částka příspěví na úhradu nákladů u mimořádných potřeb dítěte	73
4. Určení výše výživného pro nezletilé děti. Zhodnocení poměrů povinného u stanovení výživného	23	26. Určení doby, od níž se mění dřívější soudní rozhodnutí o výživném	75
5. Usnesení pléna Nejvyššího soudu k rozboru a zhodnocení rozhodování soudů o výchově a výživě nezletilých dětí	25	27. Promlčení práva na úhradu výživného	76
6. Vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti	28	28. Výše vyživovací povinnosti dítěte ...	77
7. Určování výživného na dítě	30	29. Návrh na zrušení výživného	78
8. Komu platit výživné na dítě	31	30. Odklad provedení výkonu rozhodnutí na úhradu výživného pro nezletilé dítě	79
9. Vyživovací povinnost rodičů k dítěti a vzájemná vyživovací povinnost mezi manželi	32	31. Určování vyživovací povinnosti za dobu minulou	80
10. Věková hranice dítěte, aby se živilo samo	32	32. Zastavení výkonu rozhodnutí na vymáhání dlužného výživného	81
11. Věková hranice 18 let a výživné	33	33. Zvýšení výživného na návrh oprávněného	82
12. Inflace a výživné	34	34. Podmínky nepřiznání výživného pro rozpor s dobrými mravy a sazba odměny advokáta v řízení o zrušení výživného	83
13. Výživné v občanskoprávním a trestním řízení	36	35. Souhlas soudu k nakládání s majetkem dítěte	87
II. Procesní úprava – výše výživného ...	40	36. Zastoupení nezletilého dítěte u výživného	89
14. Ústavně konformní odůvodnění rozhodnutí o určení výživného pro nezletilé děti	40	37. Stanovení výživného	90
15. Rozhodování soudu o zvýšení výživného pro nezletilé děti	43	38. Stanovení výživného	92
16. Rozhodování soudu o snížení výživného pro nezletilé děti	47	39. Určení výživného a nabytí zletilosti dítěte	95
17. Porušení zásady vyhledávací v řízení o stanovení výživného	51	40. Nárok na přiznání výživného	96
18. Uložení povinnosti platit výživné rodiči nezletilého dítěte	54		

41.	Zvýšení výživného	97	69.	Vzdání se výhodného zaměstnání při úvaze o výdělečných možnostech povinné osoby k výživnému	138
42.	Snížení výživného	99	70.	Úroky z prodlení a výživné	139
III.	Rozsah vyživovací povinnosti	100	71.	Nárok na ošetrovné a výživné	142
43.	Dosažení zletilosti a výživné	100	72.	Odůvodněné potřeby dítěte. Změna poměrů	143
44.	Výživné, smrt osoby oprávněné nebo povinné a dědění	101	73.	Právo dítěte na životní úroveň rodičů	144
45.	Nárok dítěte na výživné, započatý ještě v jeho nezletilosti	103	74.	Potřeby dítěte vyskytující se nepravdělně nebo nahodile	146
46.	Okamžité uspokojování potřeb dítěte z výživného	105	75.	Jednorázově vynakládané položky výdajů dítěte	147
47.	Odlučné jako náhrada cestovních výdajů	107	76.	Pokračování přípravy dítěte na budoucí povolání	148
48.	Výživné pro nezletilé dítě	108	77.	Schopnost dítěte žít se samo	150
49.	Stanovení výživného pro nezletilé dítě	109	78.	Ojedinelý příjem dítěte a výživné	150
50.	Zúčtování výživného	112	79.	Důvodnost nároku na úhradu plnění vyživovací povinnosti	152
51.	Příplatek k přídatku na děti	113	80.	Výbavička dítěte	152
52.	Vyživovací povinnost rodičů vůči jejich vdaným nebo ženatým dětem	114	IV.	Rodiče a jejich vyživovací povinnost	154
53.	Vyživovací povinnost vůči dítěti	116	81.	Rodičovská zodpovědnost a neplnění vyživovací povinnosti rodičem	154
54.	Vyživovací povinnost matky ke svým rodičům	117	82.	Intenzita zneužívání či zanedbávání rodičovské zodpovědnosti	156
55.	Schopnost nezletilého dítěte žít se samo	118	83.	Neplnění vyživovací povinnosti rodiči	159
56.	Náklady na výživu dítěte, na tzv. výbavičku	120	84.	Schopnosti a možnosti rodiče	161
57.	Výše výdělku pro stanovení výživného. Započítání přesčasů	121	85.	Určení výše výživného vzhledem k výdělku rodičů	164
58.	Opuštění společné domácnosti manželkou a výživné	123	86.	Hodnocení schopností a možností rodičů přispívat na výživu dětí	165
59.	Řízení o výchově a výživě a řízení o určení otcovství	124	87.	Posuzování majetkových možností osob povinných výživou se zřetelem na jejich závazky a půjčky	166
60.	Proporcionálnita příjmů a výdajů podnikatele z hlediska určení výživného pro dítě	125	88.	Vdovský důchod a výživné	168
61.	Otázka tzv. spropitného u rodiče povinného výživou	127	89.	Rozvod manželství a úprava výživného dětí	169
62.	Výživné pro dítě jako tvorba úspor	129	90.	Možnosti a schopnosti rodiče povinného výživou zajistit si příjem vlastním přičiněním	170
63.	Stavební spoření a výživné	130	91.	Obnovení vyživovací povinnosti vůči zletilému dítěti	175
64.	Nespotřebované stravné z hlediska možností a schopností rodiče plnit vyživovací povinnost	131	92.	Možnosti a schopnosti rodiče přispívat na výživu dítěte	176
65.	Cestovní náhrady jako zdroj příjmu osoby povinné výživou	132	93.	Zletilost a rozvod manželství a výživné	177
66.	Nárok na výplatu invalidního důchodu a výživné	133			
67.	Příspěvek na péči o dítě a výživné	135			
68.	Rozsah vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti	136			

94. Povinnosti rodiče prokázat své příjmy	178	VIII. Mezinárodní prvek	209
95. Možnosti rodiče, který je podnikatelem, plnit výživovací povinnost k dítěti	181	110. Příslušnost soudů členských států EU ve věcech rodičovské zodpovědnosti	209
96. Možnosti a schopnosti rodiče, podnikatele, platit výživné	183	111. Obvyklý pobyt na území více států a uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti	213
97. Výživovací povinnost vůči rodičům u sourozenců	185	112. Určování výživného v peněžní jednotce (měně) státu, na jehož území má bydliště osob povinná k plnění výživného	216
98. Ukládání výživného podnikateli	186	113. Rozhodování o výživném u účastníka s bydlištěm mimo území ČSSR	220
V. Pozůstalostní řízení	188	114. Stanovení výživného (v cizí měně)	222
99. Smrt účastníka a překážky pokračování v řízení. Příslušnost k zastavení řízení pro smrt účastníka. Řízení o výživné a smrt žalující matky	188	IX. Další související judikatura	226
100. Nárok pozůstalého nezletilého na dědický podíl při rozhodování o výši peněžitého důchodu podle § 448 obč. zák. a výživné	191	115. Režim pohledávek na výživné pro nezletilé dítě v konkursním řízení	226
101. Náhrada nákladů na výživu pozůstalého dítěte	192	116. Plnění výživovací povinnosti za jiného a bezdůvodné obohacení	230
VI. Pěstounství	194	117. Nároky osob odkázaných na výživu úpadce od 1. května 2000	231
102. Svěření dítěte do výchovy jiného občana než rodiče	194	118. Podpora při narození dítěte jako osobní nárok matky	236
103. Účastníci občanského soudního řízení v některých věcech pěstounské péče (svěření dítěte do pěstounské péče, zrušení pěstounské péče a určení rozsahu výživovací povinnosti pěstouna podle § 5 odst. 1 zák. č. 50/1973 Sb.)	195	119. Příspěvek na úhradu výživy neprovdané nezletilé matky	238
104. Svěření nezletilého dítěte do pěstounské péče	200	120. Nenávratnost spotřebovaného výživného	240
105. Výživa zletilé osvojenky	200	121. Jednorázová částka složená na výživné	241
106. Výživovací povinnost vzdálenějších příbuzných	201	122. Posouzení možností a schopností (nezaměstnané) osoby plnit výživovací povinnost	243
VII. Výkon rozhodnutí	203	123. Rozvázání pracovního poměru a výživné	244
107. Pozbytí vykonatelnosti rozsudku o výživném	203	124. Záznam v rejstříku trestů a výživné	246
108. Vykonatelnost rozsudku, jímž je povinnost k zaplacení nedoplatku na výživném vázána na jeho právní moc	204	125. Vliv vyplacení vypořádacího podílu ze zaniklého společného jmění manželů na výši výživného	247
109. Výkon rozhodnutí příkázáním jiné peněžité pohledávky povinného pro výživné splatné až v budoucnu	206	126. Spotřebované výživné a nakládání s ním	248
		B. TRESTNÍ ČÁST	249
		I. Obecně	249
		127. Některá typická jednání u trestného činu podle § 213 tr. zák.	249

128. Přečin zanedbání povinné výživy nezakládá pouhá nedosažitelnost pachatele	251	147. Posouzení rozsahu vyživovací povinnosti u přečinu zanedbání povinné výživy . . .	314
129. Společenská škodlivost jednání pachatele přečinu zanedbání povinné výživy	253	148. Trestní odpovědnost uprchlého obviněného za přečin podle § 196 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku . . .	317
130. Znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák.	257	149. Tiživé poměry pachatele bez dalšího nevylučují jeho trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy	320
131. Zákonná povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Zbavení rodičovských práv a trestný čin zanedbání povinné výživy	260	III. Plnění vyživovací povinnosti	322
132. Trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy	263	150. Zaviněné neplnění zákonné vyživovací povinnosti	322
133. Skutkové posouzení zanedbání povinné výživy	264	151. Vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti	330
134. Účinná lítost	267	152. Nezájem o získání zaměstnání nelze bez dalšího pokládat za úmyslné vyhýbání se vyživovací povinnosti	333
135. Trestný čin zanedbání povinné výživy jako trvajících trestný čin	272	153. Podmínka dodatečného splnění zákonné vyživovací povinnosti a existence trvale nepříznivých následků z hlediska zániku trestnosti zanedbání povinné výživy	336
136. Amnestie a zanedbání povinné výživy	273	154. Uhrazení dlužného výživného a účinná lítost	339
II. Zanedbání povinné výživy	277	155. Vyživovací povinnost musí plnit i podnikatel provozující ztrátové podnikání	343
137. Posouzení přečinu zanedbání povinné výživy	277	156. Pachatel je povinen zajistit úhradu výživného u správce konkursní podstaty (od 1. 1. 2008 u insolvenčního správce)	347
138. Účinná lítost u zanedbání povinné výživy	278	157. Možnosti a schopnosti pachatele plnit zákonnou povinnost vyživovat . . .	352
139. Vymezení délky páchaní trestného činu zanedbání povinné výživy a vznik a trvání vyživovací povinnosti rodičů vůči nezletilým dětem	281	158. Za splnění zákonné povinnosti vyživovat jiného u trestného činu zanedbání povinné výživy nelze považovat zaplacení výživného na účet, k němuž je omezeno dispoziční právo vyživované osoby	354
140. Spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy nezaměstnanou osobou	285	159. Výše výživného, jehož neplacením byl spáchán trestný čin zanedbání povinné výživy	356
141. Posuzování zavinění u trestného činu zanedbání povinné výživy	291	160. Dodatečné splnění povinnosti u zanedbání povinné výživy	362
142. Trestní odpovědnost pachatele za zanedbání povinné výživy nemá vliv na případné promlčení jeho povinnosti zaplatit vzniklý dluh na výživném . . .	294		
143. Přečin zanedbání povinné výživy . . .	296		
144. Význam „dohody o neplacení výživného“ z hlediska odpovědnosti za zanedbání povinné výživy	298		
145. Více vyživovacích povinností nemá vliv na trestní odpovědnost za přečin podle § 196 trestního zákoníku	301		
146. Ukončení skutku při spáchání přečinu			

IV. Procesní úprava	364	povinné výživy a řešení předběžné otázky týkající se výše výživného a osobního stavu zakládajícího vyživovací povinnost	385
161. Možnosti konání hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaného z hlediska řádného objasnění trestného činu zanedbání povinné výživy	364	VI. Další související judikatura	391
162. Posuzování předběžné otázky ohledně výše výživného pro potřeby trestního stíhání za trestný čin zanedbání povinné výživy	372	167. Péče o zdraví nezletilého dítěte	391
163. Prohlášení konkursu na majetek povinného z placení výživného	375	168. Právní kvalifikace jednání rodiče, který podáváním nedostatečné stravy způsobil smrt svého dítěte	395
164. Zkrácené řízení a zanedbání povinné výživy	379	169. Výživa nezletilého je zajišťována třetí osobou	399
V. Mezinárodní prvek	381	170. Souběh zanedbání povinné výživy a ohrožování mravní výchovy mládeže	401
165. Podmínky pro konání řízení proti uprchlému s pobytem v cizině na neznámém místě. Posouzení úmyslného vyhýbání se vyživovací povinnosti	381	Výběr z ustanovení právních předpisů citovaných v textu	405
166. Pravomoc soudů České republiky rozhodovat o trestném činu zanedbání		Přehled uveřejněných judikátů podle právních předpisů	412
		Věcný rejstřík	424

PREHLED JUDIKATURY ve věcech vyživovací povinnosti rodičů

Sestavila
JUDr. Petra Polišenská

Úvodem

Přehled judikatury ve věcech vyživovací povinnosti rodičů představuje rozhodnutí vztahující se k § 85 až 87 a § 96 až 103 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. Jedná se o ustanovení upravující vzájemnou vyživovací povinnost rodičů a dětí. Pro komplexní náhled na problematiku výživného dětí jsem zahrнула do Přehledu i judikaturu vztahující se k ustanovením § 213 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, a § 196 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Soubor je sestaven převážně z rozhodnutí Nejvyššího soudu, přičemž každé rozhodnutí je zpracováno formou standardního judikátu, včetně právní věty a podstatné části odůvodnění, a měl by poskytnout ucelenou představu o rozhodovací praxi soudů v oblasti výživného. Do Přehledu jsou však zařazena i rozhodnutí Ústavního soudu a obsahuje i rozhodovací činnost odvolacích soudů.

Přehled jsem tematicky rozčlenila na **civilní část** (zahrnuje judikaturu k vybraným ustanovením zákona o rodině) a **trestní část** (zahrnuje judikaturu k vybraným ustanovením trestního zákona a trestního zákoníku). Obě části Přehledu jsou dále členěny na kapitoly, které vedle obecného širšího pohledu (jde zejm. o rozhodnutí Ústavního soudu) zahrnují postupně procesní úpravu vyživovací povinnosti, její rozsah, postavení rodičů v rámci této povinnosti a dále jednotlivé životní situace, do nichž se účastníci vztahů v souvislosti s vyživovací povinností dostávají, jako je pozůstalostní řízení, pěstounství, výkon rozhodnutí; nechybí ani judikáty s mezinárodním prvkem, tj. rozhodnutí reflektující rozhodnutí Soudního dvora EU a Evropského soudu pro lidská práva. V části trestní se pak člení na kapitoly zabývající se zanedbáním povinné výživy a plněním (neplněním) zákonné povinnosti vyživovat.

Vybrané judikáty jsou jak současného, tak staršího data; i starší zařazené judikáty jsou však platné, mají svůj přínos i v dnešní době a budou ho mít i *de lege ferenda*.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, je jeden z nejčastěji používaných právních předpisů v rozhodovací činnosti soudů. Doznal během doby řadu novelizací, ale do budoucna bude

zrušen a nahrazen, stejně jako řada jiných předpisů, komplexní úpravou v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Chystaná právní úprava v zákoně č. 89/2012 Sb. soustředí úpravu rodinného práva na jediné místo (s několika výjimkami, např. v oblasti dědění). Pro přehlednost jsem již i do tohoto Přehledu zařadila část ustanovení, která se budou týkat problematiky vyživovací povinnosti rodičů a dětí a připojila k nim část důvodové zprávy, jakož i srovnání staré a nové právní úpravy.

Pokud mohu posoudit, tak **oblast vyživovací povinnosti rodičů a dětí nedozná žádných větších změn a dosavadní judikaturu k této oblasti bude moci soudní praxe do zcela dobře použít**. Jsou zde ovšem i novinky, které do právního života přivádí nový občanský zákoník, jako např. nová výhoda neprovdané matky, která jí má pomoci v sociálně nevýhodné situaci hledání osoby povinného muže. Nově se např. stanoví, že výživné lze zpětně přiznat i zletilému dítěti.

Co se týká trestní části, do 31. 12. 2009 byl platný zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, který obsahoval právní úpravu trestného činu zanedbání povinné výživy v ustanovení § 213. Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. upravuje tuto problematiku v ustanovení § 196, který specifikuje přečin zanedbání povinné výživy. Znění skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy se obsahově v obou předpisech shoduje, jediným rozdílem je stanovení doby neplnění vyživovací povinnosti v délce 4 měsíců u přečinu podle § 196 trestního zákoníku, oproti § 213 odst. 1 tr. zákona, kde nebyla doba neplnění vyživovací povinnosti ve skutkové podstatě přímo zakotvena. Oba právní předpisy rovněž obsahují právní úpravu účinné lítosti v souvislosti s tímto trestným činem.

Při práci na tomto Přehledu jsem si byla velmi dobře vědoma, že v souvislosti s chystanou rekodifikací občanského práva bude široká veřejnost očekávat spíše judikaturu k nové právní úpravě. Jak jsem však již předeslala, tak **všechna judikatura zahrnutá v tomto Přehledu bude moci být použita i za účinnosti nového občanského zákoníku**. Navíc Přehled judikatury k zákonu o rodině č. 94/1963 Sb. na našem trhu chybí a vyživovací povinnost rodičů a dětí je začátek, na který chci zanedlouho navázat dalším Přehledem judikatury k zákonu o rodině, který bude zahrnovat ostatní významné části tohoto předpisu.

Soustředěním vybraných judikátů k otázce vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi tak vznikla praktická příručka pro všechny, kteří se touto problematikou zabývají.

Autorka

Seznam použitých zkratek

Periodika a další prameny:

R, Rc	Sbírka rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu
PrRo	Právní rozhledy
SoRo	Soudní rozhledy
SoJ	Soudní judikatura
Výběr	Výběr judikatury/katastrální Výběr judikatury/civilní
ASPI JUD	Právní informační systém nakladatelství Wolters Kluwer ČR, a. s.
SbNU	Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky (vydává C. H. Beck)
TR	Trestněprávní revue (vydává C. H. Beck)
Centrální evidence soudních rozhodnutí	
Soubor, CD	Soubor rozhodnutí Nejvyššího soudu (vydává C. H. Beck)
Evidence judikatury NS	
www.nsoud.cz	

Právní předpisy:

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Listina	Listina základních práv a svobod, vyhlášená pod č. 2/1993 Sb.
obč. zák.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
zák. o rodině	zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině
tr. zák.	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
tr. ř.	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
tr. zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

I. Obecně

1. Ústavní zásada ochrany rodiny a vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem

čl. 32 Listiny

Ústavněprávní základ ochrany rodiny a rodičovství je obsažen v čl. 32 Listiny základních práv a svobod. Konkrétně pak čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod garantuje rodičům právo pečovat o děti a vychovávat je a naopak dětem zajišťuje právo na rodičovskou výchovu a péči. Systematické zařazení tohoto práva do kategorie práv hospodářských a sociálních se pak nutně musí odrazit v interpretaci tohoto práva, a to nikoliv jen jako práva rodičů a dítěte na to, aby státní moc nezasahovala do rodinné péče, nýbrž naopak i tak, aby takové péči státní moc poskytovala specifickou ochranu. Péče a výchova dítěte předpokládá zajištění materiálních i nemateriálních (citových, psychosociálních, kulturních etc.) podmínek pro to, aby dítě mohlo v přirozeném rodinném prostředí rozvíjet všechny své osobní schopnosti a možnosti, které ve výsledku povedou k odpovídající socializaci dítěte. Jinak řečeno, je právem dítěte i rodiče pečujícího o dítě, aby stát této péči poskytoval zvláštní ochranu.

Pokud jde o materiální podmínky výchovy dítěte, ty se realizují prostřednictvím tzv. vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem, jež je uložena zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, tedy zákonem, který upravuje podrobnosti této ochrany a na který v tomto smyslu odkazuje čl. 32 odst. 6 Listiny základních práv a svobod.

Vyživovací povinnost, na kterou mají děti právo, se vztahuje zásadně na oba rodiče, přičemž stanovení jejího rozsahu je věcí kritérií vyplývajících z konkrétních ustanovení zákona o rodině (schopnosti, možnosti a majetkové poměry rodičů). Jinak řečeno, stát je povinen na základě čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod poskytnout ochranu tomuto právu dětí tak, že stanoví povinnost tomu z rodičů, který o děti bezprostředně nepečuje, aby nesl náklady stanovené soudem na jeho výživu.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 1. 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05
SbÚS 26/2006, sešit č. 40/2006

Z odůvodnění:

Ústavní soud již ve své judikatuře mnohokrát konstatoval, že není primárně povolán k přezkumu aplikace a interpretace „jednoduchého“ práva, jeho úkolem není přezkum zákonnosti, nýbrž ochrana ústavně zaručených základních práv a svobod.

Jde-li o otázky výkladu norem jednoduchého práva, je Ústavní soud oprávněn zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů tehdy, pokud interpretace jednoduchého práva současně porušuje základní práva a svobody jednotlivce. Základní práva a svobody totiž podle již ustálené judikatury Ústavního soudu vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace.

Na základě takto vymezeného rozsahu přezkumné činnosti Ústavního soudu se Ústavní soud v daném případě zabýval tím,

zda výklad příslušných norem s jednodu-
chého práva provedený obecným soudem,
který se promítl v jeho právních závěrech,
neporušil některé z ústavně zaručených zá-
kladních práv, na která stěžovatel odkázal
v ústavní stížnosti.

Ústavněprávní základ ochrany rodiny
a rodičovství je obsažen v čl. 32 Listiny.
Konkrétně pak čl. 32 odst. 4 Listiny garan-
tuje rodičům právo pečovat o děti a vycho-
vávat je a naopak dětem zajišťuje právo na
rodičovskou výchovu a péči. Systematické
zařazení tohoto práva do kategorie práv
hospodářských a sociálních se pak nutně
musí odrazit v interpretaci tohoto práva,
a to nikoliv jenom jako práva rodičů a dí-
těte na to, aby státní moc nezasahovala do
rodinné péče, nýbrž naopak i tak, aby takové
péči státní moc poskytovala specifickou
ochranu. Péče a výchova dítěte předpokládá
zajištění materiálních i nemateriálních (ci-
tových, psychosociálních, kulturních etc.)
podmínek pro to, aby dítě mohlo v přiroze-
ném rodinném prostředí rozvíjet všechny
své osobní schopnosti a možnosti, které ve
výsledku povedou k odpovídající socializaci
dítěte. Jinak řečeno, je právem dítěte i rodiče
pečujícího o dítě, aby stát této péči posky-
toval zvláštní ochranu.

Pokud jde o materiální podmínky vý-
chovy dítěte, tyto se realizují prostřednic-
tvím tzv. vyživovací povinnosti rodičů vůči
dětem, jež je uložena zákonem o rodině,
tedy zákonem, který upravuje podrobnosti
této ochrany a na který v tomto smyslu od-
kazuje čl. 32 odst. 6 Listiny. Vyživovací
povinnost, na kterou mají děti právo, se
vztahuje zásadně na oba rodiče, přičemž
stanovení jejího rozsahu je věcí kritérií vy-
plývajících z konkrétních ustanovení zá-
kona o rodině (schopnosti, možnosti a ma-
jetkové poměry rodičů). Jinak řečeno, stát
je povinen na základě čl. 32 odst. 4 Listiny
poskytnout ochranu tomuto právu dětí tak,
že stanoví povinnost tomu z rodičů, který

o děti bezprostředně nepečuje, aby nesl ná-
klady stanovené soudem na jeho výživu.
Přitom, jak již uvedeno, konkrétní pod-
mínky výkonu tohoto práva a jemu odpoví-
dající povinnosti rodiče bezprostředně ne-
pečujícího o dítě stanoví zákon o rodině.
Výklad a aplikace zákona o rodině obecným
soudem, který je povolán poskytovat tomuto
právu ochranu (čl. 90 Ústavy), nemohou bý-
zcela autonomní, ale je vždy třeba sledovat,
zda nevybočují z rámce účelu stanoveného
právě čl. 32 odst. 4 Listiny.

V daném případě dospěl obecný soud
k závěru, že pro stanovení vyživovací po-
vinnosti je rozhodující právní, a nikoliv
faktický stav. Jinak řečeno, konstatoval, že
výživné lze přiznat pouze od okamžiku na-
bytí právní moci rozhodnutí, jímž se mění
předchozí rozhodnutí o svěřeni nezletilých
dětí do výchovy matce a děti se svěřují do
výchovy otce, a to bez ohledu na proká-
zaný faktický stav, že nezletilé děti žily ve
společné domácnosti s otcem již před za-
hájením řízení před obecným soudem.

Takové závěry podle Ústavního soudu
vybočují z účelu sledovaného čl. 32 odst. 4
Listiny, jak byl shora vyložen, když navíc
z odůvodnění napadeného rozsudku Krajs-
ského soudu v Ostravě nelze ani seznat, vý-
kladem jakých ustanovení zákona o rodině
obecný soud k takovým závěrům dospěl.

Podle ustanovení § 86 zák. o rodině
platí, že nežijí-li rodiče nezletilého dítěte
spolu, upraví soud rozsah jejich vyživovací
povinnosti nebo schválí jejich dohodu
o výši výživného. V případě nezletilých
dětí lze takové řízení zahájit i bez návrhu,
přičemž toto výživné v případě nezletilých
dětí lze v souladu s § 98 odst. 1 zák. o ro-
dině stanovit i tři roky zpětně.

Přitom podle zákona o rodině váže vy-
živovací povinnost oba rodiče bez ohledu na
to, do čí výchovy je nezletilé dítě svěřeno.

Jestliže je dítě svěřeno do výchovy jednoho z rodičů, soud zpravidla stanoví konkrétní vyživovací povinnost pouze rodiči, kterému nebylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy. Předpokládá se totiž, že rodič, kterému bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, plní svoji vyživovací povinnost k dítěti zejména výkonem osobní péče o dítě, naturálně, poskytováním bydlení apod. (srov. Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 379). Zákon o rodině však nevylučuje ani to, aby soud rozhodl o výši výživného i v případě rodiče, do jehož výchovy je dítě pravomocně svěřeno, pokud vyživovací povinnost neplní.

Určuje-li pak soud vyživovací povinnost, musí stanovit její počátek, a to zásadně ode dne, kdy povinný rodič přestal k nezletilému dítěti plnit dobrovolně výživné, resp. je plnil v omezené míře; avšak, jak již uvedeno shora, za období nejdéle tři roky zpětně (Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 380).

Jinak řečeno, vyživovací povinnost obou rodičů, jakož i právo nezletilých dětí na ni, trvá bez ohledu na to, do čí výchovy je nezletilé dítě právně svěřeno. Vychází se z toho, že rodič, do jehož výchovy bylo dítě rozhodnutím soudu svěřeno, poskytuje výživné naturálně. Dojde-li však k situaci, kdy se nezletilé děti dobrovolně od tohoto rodiče a s jeho souhlasem odstěhují a sdílí společnou domácnost s druhým rodičem, přestává rodič plnit vyživovací povinnost naturálně a je namístě, aby mu byla stanovena relutárně.

Lze tedy připustit, že rozhodnutí o svěřeni nezletilých dětí do výchovy by mělo předcházet rozhodování o výši výživného; ze zákona o rodině však nevyplývá, že by okamžik stanovení počátku vyživovací povinnosti měl být závislý na právní moci takového rozhodnutí. Navíc nelze ani pře-

hlédnout, že soud může i bez návrhu předběžně upravit otázku výchovného prostředí, a neučiní-li to, nelze tuto skutečnost vyložit k tíži dětí, resp. na vrub jejich práva na splnění vyživovací povinnosti od obou rodičů. Jinak řečeno, rozhodnutí o svěřeni nezletilých dětí do výchovy jednomu z rodičů nemá konstitutivní účinky ve vztahu k vyživovací povinnosti, která váže současně oba rodiče bez ohledu na to, kterému z nich byly děti rozhodnutím soudu svěřeny do výchovy. Počátek stanovení vyživovací povinnosti se proto neváže na právní moc rozhodnutí soudu o svěřeni nezletilých dětí do výchovy jednomu z rodičů, nýbrž na okamžik faktické změny poměrů, tedy okamžik, kdy jeden z rodičů přestal vyživovací povinnost určitým způsobem a v určitém rozsahu plnit, a to v případě nezletilých dětí za období až tři roky zpětně; v případě dětí zletilých lze výživné přiznat pouze k okamžiku zahájení soudního řízení (§ 98 odst. 1 zák. o rodině).

Závěr, k němuž Krajský soud v Ostravě v napadeném rozhodnutí dospěl, je proto závěrem nesprávným, kterým navíc soud porušil základní právo stěžovatele a nezletilých dětí podle čl. 32 odst. 4 Listiny, neboť mu neposkytl ochranu. Tím, že obecný soud vyloučil ze soudní ochrany tu část výživného, která odpovídala období od okamžiku, kdy se nezletilé děti k otci přestěhovaly, až do okamžiku nabytí právní moci výroku I. rozsudku Okresního soudu v Opavě, kterým byly děti svěřeny do výchovy otci, porušil rovněž právo stěžovatele a nezletilých dětí na soudní a jinou právní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny.

S ohledem na shora uvedené Ústavní soud ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadený rozsudek Krajského soudu v Ostravě podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

2. Stanovení počátku vyživovací povinnosti

čl. 90 Ústavy

Lze připustit, že rozhodnutí o svěření nezletilého dítěte do výchovy by mělo předcházet rozhodování o výši výživného; ze zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, však nevyplývá, že by okamžik stanovení počátku vyživovací povinnosti měl být závislý na právní moci takového rozhodnutí.

Nález Ústavního soudu České republiky
ze dne 17. 10. 2006, sp. zn. IV. ÚS 246/06
SbÚS 190/2006, sešit č. 43/2006

Z odůvodnění:

Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí z hlediska tvrzeného porušení ústavně zaručených práv stěžovatele a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Problematickou, která je předmětem této ústavní stížnosti, se Ústavní soud zabýval již ve shora citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 257/05, přičemž IV. senát Ústavního soudu nemá důvod, proč by se od tohoto rozhodnutí odchyloval. Pro stručnost zde budou uvedeny stěžejní části odůvodnění nálezu sp. zn. IV. ÚS 257/05.

Ústavněprávní základ ochrany rodiny a rodičovství je obsažen v čl. 32 Listiny. Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem je uložena zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“). Vyživovací povinnost, na kterou mají děti právo, se vztahuje zásadně na oba rodiče, přičemž stanovení jejího rozsahu je věcí kritérií vyplývajících z konkrétních ustanovení zákona o rodině (schopnosti, možnosti a majetkové poměry rodičů). Jinak řečeno, stát je povinen na základě čl. 32 odst. 4 Listiny poskytnout

ochranu a ochranu tomuto právu dětí tak, že stanoví povinnost tomu z rodičů, který o děti bezprostředně nepečuje, aby nesl náklady stanovené soudem na jeho výživu. Přitom, jak již uvedeno, konkrétní podmínky výkonu tohoto práva a jemu odpovídající povinnosti rodiče bezprostředně nepečujícího o dítě stanoví zákon o rodině. Výklad a aplikace zákona o rodině obecným soudem, který je povolán poskytovat tomuto právu ochranu (čl. 90 Ústavy České republiky), nemohou být zcela autonomní, ale je vždy třeba sledovat, zda nevybočují z rámce účelu stanoveného čl. 32 odst. 4 Listiny.

V daném případě dospěl odvolací soud k závěru, že pro stanovení vyživovací povinnosti je rozhodující právní, a nikoliv faktický stav. Jinak řečeno, konstatoval, že výživné lze přiznat pouze od okamžiku nabytí právní moci rozhodnutí, jímž se mění předchozí rozhodnutí o svěření nezletilého do výchovy matce a dítě se svěruje do výchovy otce, a to bez ohledu na prokázaný faktický stav, že nezletilý J. K. žil již od 2. 2. 2004 ve společné domácnosti se stěžovatelem. Takové závěry podle Ústavního soudu vybočují z účelu sledovaného čl. 32 odst. 4 Listiny.

Podle zákona o rodině váže vyživovací povinnost oba rodiče bez ohledu na to, do čí výchovy je nezletilé dítě svěřeno. Jestliže je dítě svěřeno do výchovy jednoho z rodičů, soud zpravidla stanoví konkrétní vyživovací povinnost pouze rodiči, kterému nebylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy. Předpokládá se totiž, že rodič, kterému bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, plní svoji vyživovací povinnost k dítěti zejména výkonem osobní péče o dítě, naturálně, poskytováním bydlení apod. (srov. Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 379). Zákon o rodině však nevyklučuje ani to, aby soud rozhodl o výši výživného i v případě rodiče, do jehož výchovy je dítě pravomocně svěřeno, pokud vyživovací povinnost neplní.

Určuje-li pak soud vyživovací povinnost, musí stanovit její počátek, a to zásadně ode dne, kdy povinný rodič přestal k nezletilému dítěti plnit dobrovolně výživné, resp. je plnil v omezené míře; avšak za období nejdéle tři roky zpětně (Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 380).

Jinak řečeno, vyživovací povinnost obou rodičů, jakož i právo nezletilých dětí na ni, trvá bez ohledu na to, do čí výchovy je nezletilé dítě právně svěřeno. Vychází se z toho, že rodič, do jehož výchovy bylo dítě rozhodnutím soudu svěřeno, poskytuje výživné naturálně. Dojde-li však k situaci, kdy se nezletilé dítě od tohoto rodiče odstěhuje a sdílí společnou domácnost s druhým rodičem, přestává první rodič plnit vyživovací povinnost naturálně a je namístež, aby mu byla stanovena relutárně.

Lze tedy připustit, že rozhodnutí o svěření nezletilého dítěte do výchovy by mělo předcházet rozhodování v výši výživného; ze zákona o rodině však nevyplývá, že by okamžik stanovení počátku vyživovací povinnosti měl být závislý na právní moci takového rozhodnutí. Navíc nelze ani přehlédnout, že soud může i bez návrhu předběžně upravit otázku výchovného prostředí, a ne učiní-li to, nelze tuto skutečnost vyložit k tíži dětí, resp. na vrub jejich práva na splnění vyživovací povinnosti od obou rodičů. Jinak řečeno, rozhodnutí o svěření nezletilého dítěte do výchovy jednomu z rodičů nemá konstitutivní účinky ve vztahu k vyživovací povinnosti, která váže současně oba rodiče bez ohledu na to, kterému z nich bylo dítě rozhodnutím soudu svěřeno do výchovy. Počátek stanovení vyživovací povinnosti se proto neváže na právní moc rozhodnutí soudu o svěření nezletilého dítěte do výchovy jednomu z rodičů, nýbrž na okamžik faktické změny poměrů, tedy okamžiku, kdy jeden z rodičů přestal vyživovací povinnost určitým způsobem a v určitém

tém rozsahu plnit, a to v případě nezletilého dítěte za období až tři roky zpětně; v případě dětí zletilých lze výživné přiznat pouze k okamžiku zahájení soudního řízení (§ 98 odst. 1 zák. o rodině).

Závěr, k němuž Krajský soud v Ostravě v napadeném rozhodnutí dospěl, je proto závěrem nesprávným, kterým navíc soud porušil základní právo stěžovatele a jeho nezletilého syna podle čl. 32 odst. 4 Listiny, neboť mu neposkytl ochranu. Tím, že obecný soud vyloučil ze soudní ochrany tu část výživného, která odpovídala období od okamžiku, kdy se nezletilý J. K. k otci přestěhoval, až do okamžiku nabytí právní moci rozsudku Okresního soudu v Opavě, kterým byl nezletilý J. K. svěřen do výchovy otci, porušil rovněž právo stěžovatele a nezletilého na soudní a jinou právní ochranu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny.

S ohledem na to, že shora uvedené závěry plně dopadají i na projednávanou věc, Ústavnímu soudu nezbylo, než podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ve výroku označené rozhodnutí zrušit.

3. Důvod nepřiznání výživného pro rozpor s dobrými mravy

§ 96 odst. 2 zák. o rodině

Rozpor s dobrými mravy jako důvod nepřiznání výživného dle § 96 odst. 2 zák. o rodině je spjat s jednáním osoby, která se přiznání výživného domáhá, a nikoli s jednáním osob jiných, ať již povinných, tj. těch, vůči kterým směřuje nárok na plnění vyživovací povinnosti, anebo osob třetích.

V řízení o ústavních stížnostech představují první skupinu případů, v nichž Ústavní soud ingeruje do rozhodovací činnosti obecných soudů, ty případy, ve

kterých posuzuje skutečnost, zdali se věci aplikovaná norma jednoduchého práva, sledující určitý ústavně chráněný účel, z pohledu principu proporcionality nabyla opodstatněně přednost před jinou normou jednoduchého práva sledující dosažení jiného ústavně chráněného účelu.

Další skupinou jsou případy, v nichž nedochází ke konkurenci možné aplikace více norem jednoduchého práva, nýbrž jde o řešení otázky akceptace některé z několika interpretačních alternativ určité normy jednoduchého práva.

Konečně třetí skupinou případů jsou v řízení o ústavních stížnostech případy svévolné aplikace normy jednoduchého práva ze strany obecného soudu, jíž schází smysluplné odůvodnění, resp. propojení s jakýmkoli ústavně chráněným účelem. V dosavadní judikatuře ve věcech ústavních stížností Ústavní soud interpretoval pojem svévole ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsenzuálně akceptovaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 606/04
SbÚS 177/2005, sešit č. 38/2005

Z odůvodnění:

Matka nezletilého jako jeho zákonná zástupkyně se cestou včas podané ústavní stížnosti domáhala zrušení výše citovaného

rozsudku, jímž Městský soud v Praze změnil rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 18. 9. 2003, čj. P 340/2003-132, tak, že výživné stanovené povinnému otci pro nezletilého syna ve výši 1 000 Kč a od 1. 12. 2000 pak ve výši 2 200 Kč měsíčně určil od 1. 8. 2001 částkou 1 500 Kč měsíčně, dále změnil výrok o dlužném výživném a o způsobu jeho splacení a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů. Poukázala na zdravotní stav nezletilého, jenž ovlivňuje výši nákladů na úhradu jeho potřeb, na výdělkové možnosti své i výdělkové poměry otce a uvedla, že podle jejího přesvědčení soud v rozporu s provedenými důkazy výživné stanovil v nepřiměřené výši, a to s poukazem na § 96 odst. 2 zák. o rodině, tj. s tím, že by určení vyššího výživného bylo v rozporu s dobrými mravy. Proto, jako matka a zákonná zástupkyně nezletilého, uvedeným rozsudkem cítí dotčení v právech zakotvených v čl. 3 odst. 1 čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), v čl. 2 odst. 1, čl. 6 odst. 2, čl. 18 odst. 1, čl. 23 odst. 1, 2 a v čl. 27 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, jakož i v čl. 90 Ústavy České republiky.

Předseda senátu Městského soudu v Praze ve svém vyjádření k obsahu ústavní stížnosti ze dne 6. 12. 2004 poukázal na obsah odůvodnění předmětného rozsudku a vyslovil přesvědčení, že ústavní práva stěžovatelky porušena nebyla.

Otec nezletilého se na výzvu Ústavního soudu, kterou obdržel dne 15. 11. 2004, k obsahu ústavní stížnosti nevyjádřil, nesplnil dále podmínky vedlejšího účastenství, jelikož advokátovi pro své zastoupení dle § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, plnou moc neudělal.

Z obsahu spisu Obvodního soudu pro Prahu 4, sp. zn. P 340/2003, bylo zjištěno, že k návrhu matky nezletilého byl L. D., narozený 17. 5. 2000, svěřen do její výchovy a otci byla uložena povinnost přispívat na jeho výživu s účinností od 1. 7. 2000 do 30. 11. 2000 částkou 1 000 Kč měsíčně a počínaje dnem 1. 12. 2000 pak částkou 2 200 Kč měsíčně, a to k rukám matky, dále byl vyčíslen dluh na výživném za dobu od 1. 7. 2000 do 31. 10. 2002 ve výši 55 600 Kč s tím, že je otec povinen dluh platit ve splátkách po 2 000 Kč měsíčně. K odvolání otce byl výrok o vyšším výživném přesahujícím částku 1 000 Kč měsíčně od 1. 12. 2000, jakož i o dlužném výživném zrušen, v další části potvrzen (č. l. 108). Obvodní soud pro Prahu 4 po doplnění dokazování o výživném rozhodl tak, že je od 1. 12. 2000 stanovil částkou 2 200 Kč měsíčně, vyčísлил na výživném dluh ve výši 73 800 Kč a určil jeho splatnost ve splátkách po 2 000 Kč měsíčně. Po opětovném odvolání otce změnil Městský soud v Praze rozsudek soudu prvního stupně tak, jak je uvedeno v ústavní stížnosti – změnil výši výživného přesahující částku 1 000 Kč měsíčně a počínaje dnem 1. 8. 2001 je stanovil částkou 1 500 Kč měsíčně, změnil výrok o dlužném výživném a rozhodl o nákladech řízení, přičemž z provedených důkazů konstatoval nárůst potřeb nezletilého, avšak s poukazem na § 96 odst. 2 zák. o rodině dovodil, že tento nárůst souvisí s úrazem dítěte, za který nese odpovědnost otec, ale třetí osoba, jíž matka dítě svěřila do opatrování, a tedy rozhodnutí, aby otec nesl tímto způsobem zvýšené náklady na potřeby dítěte, by bylo v rozporu s dobrými mravy (č. l. 197–198 spisu Obvodního soudu pro Prahu 4, sp. zn. P 340/2003).

Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí z hlediska tvrzeného porušení ústavně zaručených práv a svobod a ústavní stížnost shledal důvodnou.

Podstatou předmětné ústavní stížnosti je zejména polemika navrhovatelky se závěrem odvolacího soudu týkajícím se povinnosti otce podílet se na zvýšených potřebách nezletilého, jež jsou ovlivněny jeho špatným zdravotním stavem v důsledku úrazu způsobeného třetí osobou, jíž matka svěřila dítě do opatrování. Zákon o rodině v § 85 stanoví vyživovací povinnost rodičů k dětem, které nejsou schopny samy se živit, a to v rozsahu odpovídajícím schopnostem, možnostem a jejich majetkovým poměrům, po přihlédnutí k tomu, v jaké míře ten který z rodičů o dítě pečuje.

Dle § 96 odst. 2 zák. o rodině nelze výživné přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy, přičemž je nepochybné, že toto ustanovení a s tím související skutková zjištění svědčící pro jeho aplikaci je nutno spojovat s oprávněným, tj. s chováním či jednáním osoby, která se výživného proti povinnému domáhá. S takto zformulovaným smyslem a významem ustanovení § 96 odst. 2 zák. o rodině koresponduje i ustálená judikatura obecných soudů. Nejvyšší soud tak v usnesení ze dne 14. 4. 2004, sp. zn. 6 Tdo 326/2004, konstatoval, že „konfliktní vztahy mezi rodiči, které jeden z rodičů pocítuje jako újmu na svých rodičovských právech, nelze přičítat k tíži nezletilých dětí a zpochybňovat tak jejich nárok na výživné odkazem na rozpor s dobrými mravy ve smyslu § 96 odst. 2 zák. o rodině“. Obdobný závěr dovodil i Krajský soud v Českých Budějovicích ve věci sp. zn. 5 Co 2661/1999: „Pokud dojde k dlouhodobému vyloučení jednoho z rodičů ze styku s nezletilými dětmi, který to následně pocítuje jako újmu na svých rodičovských právech, nelze tento důsledek přičítat nezletilým dětem, a přiznání výživného ze strany vyloučeného rodiče pak není v rozporu s dobrými mravy.“ Jinými slovy, rozpor s dobrými mravy jako důvod nepřiznání výživného dle § 96 odst. 2 zák. o rodině je spjat s jednáním osoby, která se

příznivání výživného domááh, a nikoli s jedním z členů rodiny, a to jak s osobami, které mají právo na výživné, tak s osobami, které mají právo na výživné jiných, ať již povinných, tj. těch, vůči kterým směřuje nárok na plnění vyživovací povinnosti, anebo osob třetích.

V řízení vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. P 340/2003 byl uplatněn nárok dítěte, narozeného dne 17. 5. 2000, na výživné proti otci, který s matkou a dítětem společně nežije, přičemž nezletilý utrpěl úraz, jehož následky jej činí vážně zdravotně postiženým. Daný úraz byl přitom způsoben J. K., mužem, s nímž matka sdílela společnou domácnost. V době hodnocení potřeb oprávněného nezletilého, zdrojů, ze kterých jsou tyto potřeby také kryty, tj. v době určení výživného, nebyl tento muž pravomocně odsouzen pro trestný čin ublížení na zdraví, nebyla mu ani uložena povinnost nahradit nezletilému způsobenou škodu [rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 22. dubna 2002, sp. zn. 45 T 9/2001, byl J. K. zproštěn obžaloby pro pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 a § 219 odst. 1, odst. 2 písm. e) trestního zákona, jehož se měl dopustit vůči nezletilému L. D., stěžovateli v řízení před Ústavním soudem].

Z pohledu práva jednoduchého dopadajícího na předmětnou věc dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížností napadeným rozhodnutím porušil Městský soud v Praze ustanovení § 96 odst. 2 zák. o rodině.

Z pohledu ústavněprávního je nutno stanovit podmínky, za splnění kterých nesprávná aplikace jednoduchého práva obecnými soudy má za následek porušení základních práv a svobod.

V řízení o ústavních stížnostech představují první skupinu případů, v nichž Ústavní soud ingeruje do rozhodovací činnosti obecných soudů, ty případy, ve kterých posuzuje skutečnost, zdali ve věci aplikovaná norma jednoduchého práva, sledující určitý ústavně chráněný účel, z pohledu

principu proporcionality nabyta představeně přednost před jinou normou jednoduchého práva sledující dosažení jiného ústavně chráněného účelu (např. nálezn sp. zn. III. ÚS 256/01, Sbirka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 25, nálezn č. 37, a další).

Další skupinou jsou případy, v nichž nedochází ke konkurenci možné aplikace více norem jednoduchého práva, nýbrž jde o řešení otázky akceptace některé z několika interpretačních alternativ určité normy jednoduchého práva [např. nálezn sp. zn. II. ÚS 22/94 (Sbirka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 4, nálezn č. 55), sp. zn. III. ÚS 114/1994 (Sbirka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 3, nálezn č. 9) a další].

Konečně třetí skupinou případů jsou v řízení o ústavních stížnostech případy svévolné aplikace normy jednoduchého práva ze strany obecného soudu, již schází smysluplné odůvodnění, resp. propojení s jakýmkoli ústavně chráněným účelem. V dosavadní judikatuře ve věcech ústavních stížností [viz nálezn sp. zn. III. ÚS 351/04 (Sbirka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 35, nálezn č. 178)] Ústavní soud interpretoval pojem svévole ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s vykonávanými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsenzuálně akceptovaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy.

V řízení o ústavních stížnostech lze tedy vyčlenit případy konkurence norem jednoduchého práva, konkurence interpre-

tačních alternativ a konečně případně případně svévolné aplikace jednoduchého práva.

V posuzované věci dospěl Ústavní soud k závěru, dle něhož se interpretace § 96 odst. 2 zák. o rodině obsažená v rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2004, čj. 29 Co 494/2003-197, ocitá v extrémním nesouladu s obsahem obvyklých výkladových metod, se standardní právní dogmatikou vymezeným obsahem právních pojmů, jakož i s konstantní judikaturou obecných soudů, pročež předmětné rozhodnutí nelze než kvalifikovat ve smyslu svévolné aplikace jednoduchého práva, a tím porušení základního práva na řádný proces dle čl. 36 odst. 1, čl. 32 odst. 1 ve spojení s čl. 41 odst. 1 a čl. 4 odst. 4 Listiny, jakož i čl. 18 odst. 1, čl. 23 odst. 1 a čl. 27 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

Pro uvedené, tj. s ohledem na porušení čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 18 odst. 1, čl. 23 odst. 1 a čl. 27 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, Ústavní soud rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2004 čj. 29 Co 494/2003-197 zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

4. Určení výše výživného pro nezletilé děti. Zhodnocení poměrů povinného u stanovení výživného

čl. 32, 36 Listiny

Obecný soud pochybil, pokud určil výši výživného k dětem pouze na základě příjmů, které otec dosahoval v posuzovaném období, aniž by celkově zhodnotil jeho majetkové poměry a životní úroveň. Při hodnocení majetkových poměrů rodiče je ovšem nutno přihlídnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům, ale i k celkové sumě jeho mo-

vitého a nemovitého majetku a ke způsobu jeho života.

Výši výživného měl soud určit na základě všech těchto řádně zjištěných skutečností, přičemž lze přisvědčit názoru stěžovatelky, že pokud by takto určené výživné, odpovídající odůvodněným potřebám dětí, nebyl otec schopen ze svých nízkých příjmů platit, musel by část svého majetku zpeněžit a takto získané peníze pro placení výživného použít.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 244/03
SbÚS 53/2004, sešit č. 33/2004

Z odůvodnění:

Jak Ústavní soud v minulosti již mnohokrát zdůraznil, zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81, 90 Ústavy). Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe Ústavní soud atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud již mnohokrát judikoval, že důvod ke zrušení rozhodnutí obecného soudu by byl dán pouze tehdy, pokud by jeho právní závěry byly v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními (srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 84/94, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 3, s. 257).

Na druhé straně je však Ústavní soud oprávněn, ale i povinen posoudit, zda řízení jako celek bylo spravedlivé a zda v něm nebyla porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

Podle čl. 32 odst. 4 Listiny je péče o děti a jejich výchova právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči; práva rodičů mohou být omezena a nezle-

tlil děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu v základě zákona. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

Ústavní soud posoudil ve světle výše popsaného ústavního rámce všechny části výroků a odůvodnění napadených rozhodnutí a shledal, že ústavní stížnost stěžovatelky je důvodná.

Ústavní soud se především zabýval hlavní námitkou stěžovatelky, a sice že Městský soud v Praze nepostupoval v souladu s ustanovením § 85 odst. 2 a § 96 zák. o rodině, neboť při rozhodování o výši výživného dostatečně nepřihlédl k majetkovým poměrům otce – Ing. M. K., konkrétně ke skutečnosti, že je spolumajitelem ideální poloviny činžovního domu v Praze 5 a ideální poloviny nemovitosti v jižních Čechách.

Podle § 85 odst. 2 zák. o rodině oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů; dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. Podle § 96 odst. 1 zák. o rodině při určení výživného přihlédnou soud k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného; při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Podle odstavce 2 téhož ustanovení výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy.

Městský soud v Praze vycházel při svém rozhodování o výši výživného po dobu od 1. 11. 2001 do 31. 10. 2002 ze skutečnosti,

že Ing. M. K. byl po chirurgickém zákroku v době od 8. 11. 2001 do 7. 11. 2002 v pracovní neschopnosti, která vyústila v řízení o přiznání invalidního důchodu. Z těchto důvodů došlo k poklesu jeho příjmů, které se skládaly z nemocenských dávek a příjmů z pronájmu ve výši cca 2 000 Kč měsíčně. Rovněž byl nucen omezit provoz literární čajovny, přičemž příjmy z ní poklesly o 100 000 Kč, i další aktivity. Soud rovněž zohlednil, že Ing. M. K. má vyživovací povinnost ke dvěma dalším dětem, a vzhledem k těmto okolnostem dospěl k závěru, že „reálným výdělkovým možностям a schopnostem otce v období jeho pracovní neschopnosti odpovídaly částky 300 Kč pro každé z dětí“. Z tohoto důvodu odvolací soud změnil rovněž výrok o dlužném výživném v období od 1. 7. 2001 do 31. 10. 2002.

Ústavní soud pokládá za důvodnou námitku stěžovatelky, že odvolací soud nepostupoval v souladu s ustanovením § 85 odst. 2 a § 96 odst. 1 zák. o rodině. Odvolací soud totiž Ing. M. K. určil výši výživného k dětem pouze na základě příjmů, které dosahoval v posuzovaném období, aniž by celkově zhodnotil jeho majetkové poměry a životní úroveň. Při hodnocení majetkových poměrů rodiče je ovšem nutno přihlédnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům, ale i k celkové sumě jeho movitého a nemovitého majetku a ke způsobu jeho života (srov. Holub, M., Nová, H. Zákon o rodině. Komentář a předpisy souvisící. 6. vyd. Praha, 2004, s. 204). Ústavní soud souhlasí se závěrem Městského soudu v Praze, který v napadeném rozsudku uvádí, že jím stanovená výše výživného neodpovídá odůvodněným potřebám nezletilých dětí. Není však přijatelné se spokojit s tímto zjištěním, stanovit výživné v takto nedostačující výši a nevyrovnat se dostatečně s majetkovými poměry otce. Z napadeného rozsudku vyplývá, že Ing. M. K. je spoluvlastníkem činžovního domu v Praze 5, třebaže dle správy společnosti Real Servis jeho technický stav není

dobry, vyzaduje nakladnou opravu a zisky z regulovaného nájemného nepokrývajú ani nezákladnejší údržbu domu. Soud nezjišťoval, zda Ing. M. K. vlastní další movitý a nemovitý majetek, přičemž v této souvislosti stěžovatelka uvádí, že je dále spoluvlastníkem nemovitosti v jižních Čechách. V důsledku absence těchto zjištění nemohl pochopitelně ani zjistit celkovou hodnotu majetku Ing. M. K. Soud rovněž nezjišťoval životní úroveň otce, která je dle tvrzení stěžovatelky daleko vyšší než její životní úroveň. Výši výživného měl soud určit na základě všech těchto řádně zjištěných skutečností, přičemž lze přisvědčit názoru stěžovatelky, že pokud by takto určené výživné, odpovídající odůvodněným potřebám dětí, nebyl otec schopen ze svých nízkých příjmů platit, musel by část svého majetku zpeněžit a takto získané peníze pro placení výživného použít.

Vzhledem ke skutečnosti, že odvolací soud v napadeném rozsudku ve výrocích II. a III. nepostupoval v souladu s ustanovením § 85 odst. 2 a § 96 odst. 1 zák. o rodině, byla podle názoru Ústavního soudu tímto rozsudkem porušena základní práva stěžovatelky plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny. V dalším řízení je proto nutné respektovat shora citovaná ustanovení zákona o rodině a dokazování v naznačeném směru doplnit. Rovněž byl porušen čl. 32 odst. 4 Listiny, neboť právu dětí na rodičovskou péči odpovídá povinnost rodičů o děti pečovat, a to včetně jejich dostatečné výživy. Napadeným rozsudkem byla určena vyživovací povinnost Ing. M. K. ve výši 300 Kč měsíčně na dítě, přičemž toto výživné lze považovat za zcela nedostatečné, oprávněným zájmům dětí odporující, přičemž tato povinnost byla v neúměrné míře přenesena pouze na stěžovatelku.

Po zjištění protiústavnosti v uvedených bodech bylo již nadbytečné zabývat se námitkami stěžovatelky, že soud měl vyžádat

ověřenou fotokopii příznání k dani z příjmů za rok 2001 s potvrzením finančního úřadu a dále daňové příznání za rok 2002. Tyto návrhy bude moci stěžovatelka uplatnit v novém řízení před odvolacím soudem. Tvrzení stěžovatelky, že doklady předložené Ing. M. K. jsou nevěrohodné a matoucí, a proto bylo možno uplatnit zákonnou fikci podle § 85a odst. 1 zák. o rodině, že jeho příjmy činí patnáctinásobek částky životního minima, není žádným způsobem blíže odůvodněné.

Ústavní soud shledal porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 32 odst. 4 Listiny pouze ve výrocích pod body II. a III. napadeného rozsudku (jimiž byla stanovena výše výživného po dobu od 1. 11. 2001 do 31. 10. 2002 a dále výše dlužného výživného, včetně způsobu jeho splácení); výroky pod body I. (týkající se stanovení vyživovací povinnosti otce od 1. 7. 2001) a IV. (v němž byl pro dobu od 1. 11. 2002 a ve výroku o nákladech řízení zrušen rozsudek nalézacího soudu a v tomto rozsahu mu byla věc vrácena k dalšímu řízení) byly shledány ústavněprávně konformní, přičemž jejich správnost stěžovatelka konkrétně uplatněnými námitkami ani nezpochybovala. Za tohoto stavu Ústavní soud zrušil napadené rozhodnutí pouze ve výrocích pod body II. a III. podle § 82 odst. 2 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

5. Usnesení pléna Nejvyššího soudu k rozboru a zhodnocení rozhodování soudů o výchově a výživě nezletilých dětí

Usnesení pléna Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 3. 10. 1967, sp. zn. Pls 4/1967

R VI/1967

Plénium Nejvyššího soudu projednalo a schválilo rozbor a zhodnocení rozhod-

vání soudů o výchově a výživě nezletilých dětí a zjišťuje, že průzkum potvrdil potřebu dalšího zkvalitnění rozhodování soudů o výchově (jedním z rodičů) a výživě nezletilých dětí, popř. o styku rodičů s nezletilými dětmi. Nejčastějším a nejzávažnějším nedostatkem je – podobně jako v praxi soudů vůbec – porušování zásady materiální pravdy; neúplné zjišťování skutečného stavu věci nedovoluje nebo aspoň ztěžuje soudům mnohdy odpovědnou úvahu o tom, jaká úprava práv a povinností rodičů k nezletilému dítěti zabezpečuje v každém jednotlivém případě nejpříznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte v uvědomělého občana. Vedle tohoto základního nedostatku se objevují i některá pochybení při výkladu a používání ustanovení zákona, jimiž se soudy řídí při úpravě práv a povinností rodičů k nezletilému dítěti.

Prostřednictvím rozhodování soudů o výchově a výživě nezletilých dětí, popř. o styku rodičů s nezletilými dětmi, ovlivňuje společnost výraznou měrou vývoj mladé generace v souladu se společenskými zájmy. To samo o sobě zdůrazňuje společenský význam tohoto rozhodování soudů a vyžaduje vynaložení veškerého úsilí k soustavnému zvyšování jeho – zatím nepřiliš uspokojivé – úrovně. K tomu je třeba zejména, aby soudy

– zkoumaly náležitě, zda jsou dány zákonné předpoklady pro rozhodování o výchově a výživě nezletilých dětí, jmenovitě zda rodiče nezletilého dítěte nežijí spolu (§ 50 odst. 1 zák. o rodině), popř. zda jeden z rodičů, kteří žijí spolu, neplní dobrovolně své povinnosti k nezletilému dítěti (§ 86 odst. 2 zák. o rodině),

– nezapomínaly na to, že s řízením o určení otcovství je obligatorně spojeno nejen řízení o výživě, nýbrž i řízení o výchově nezletilého dítěte (§ 113 odst. 2 o. s. ř.), a že ve spojeném řízení ve smyslu ustanovení § 113 odst. 1 o. s. ř. mohou být práva a povinnosti rodičů k nezletilému dí-

těti upravená výlučně pro dobu po rozvodu, nikoli snad i pro dobu před právní mocí rozhodnutí o rozvodu manželství,

– objasňovaly pečlivěji (především pro rozhodování o výchově nezletilého dítěte jedním z rodičů, jejichž manželství se rozvádí) všechny okolnosti důležité pro posouzení, který z rodičů má lepší schopnosti a možnosti k tomu, aby ve výchově nezletilého dítěte uplatňoval úspěšně socialistické výchovné principy, vyjádřené v ustanovení § 31 zák. o rodině, jmenovitě okolnosti, které svědčí o větší způsobilosti toho kterého rodiče vychovávat dítě ve shodě s mravními principy a pokrokovými cíli a zájmy socialistické společnosti,

– shromažďovaly vždy v zájmu správného a jednotného určování rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k nezletilému dítěti spolehlivé a úplné podklady pro posouzení míry odůvodněných potřeb dítěte, schopností a možností rodičů (nikoli jen skutečných výdělkových a majetkových poměrů rodičů) a míry osobní péče (podle jejího obsahu a rozsahu) některého z rodičů o dítě,

– při určování rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k nezletilému dítěti dodržovaly zásadu úměrnosti životní míry dítěte životní míře rodičů, považovaly tzv. výbavičku za součást odůvodněných potřeb nezletilého dítěte ve zcela útlém věku, zkoumaly důsledně rozsah event. nároků nezletilého dítěte z učebního poměru či event. hmotných výhod poskytovaných nezletilému dítěti v souvislosti se studiem, prověřovaly důvody případného poklesu výdělku rodičů (a to nejen tehdy, jestliže k poklesu výdělku rodiče dochází při změně zaměstnání) a ostatní vyživovací povinnosti rodičů i jiné závazky rodičů (hlavně z hlediska jejich povahy), braly zřetel na všechna plnění na výživu nezletilého dítěte, jež byla některým z rodičů poskytnuta před rozhodováním o výživě nezletilého dítěte,

– postupovaly při rozhodování o event. schválení dohody rodičů o výchově (jedním z nich) a výživě nezletilého dítěte podle týchž zásad, jimiž se řídí rozhodování soudů o výchově (jedním z rodičů) a výživě nezletilého dítěte, zejména zkoumaly na podkladě zjištěného skutečného stavu věci, zda dohoda rodičů odpovídá zájmu dítěte, uvažovanému v souladu s prospěchem společnosti,

– nezaměňovaly dohodu rodičů o výchově a výživě nezletilého dítěte se soudním smírem ve smyslu ustanovení § 99 o. s. ř.,

– pokládaly za důvod k event. změně soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody rodičů o výchově (jedním z nich) a výživě nezletilého dítěte toliko změnu poměrů závažnějšího rázu, a to v těch skutečnostech, které tvořily skutkový podklad dřívějšího rozhodnutí soudu o výchově a výživě nezletilého dítěte, popř. rozhodnutí soudu o schválení dohody rodičů o výchově a výživě nezletilého dítěte,

– zjišťovaly event. změnu poměrů důsledným srovnáváním okolností a poměrů v době dřívějšího rozhodování a v době zkoumání event. změny poměrů,

– postupovaly při rozhodování o event. změně soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody rodičů o výchově (jedním z nich) a výživě nezletilého dítěte podle týchž zásad, jimiž se řídí prvé rozhodování soudů o výchově (jedním z rodičů) a výživě nezletilého dítěte, a měnily soudní rozhodnutí nebo soudem schválené dohody rodičů o výchově a výživě nezletilého dítěte zásadně k době změny poměrů,

– vycházely i při rozhodování o výchově (jedním z rodičů) a výživě nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu z event. dřívějšího soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody rodičů o výchově a výživě nezletilého dítěte,

– dbaly toho, že zákon o rodině preferuje zjevně dohodu rodičů o styku s nezle-

tilým dítětem, která nepodléhá schválení soudu (§ 27 odst. 1 zák. o rodině), a že nezbytným předpokladem soudního zásahu k úpravě styku rodiče s nezletilým dítětem je zjištění, že se rodiče nezletilého dítěte, kteří nežijí spolu, popř. jejich manželství se rozvádí, nedohodli o styku s nezletilým dítětem vůbec (popř. tak, že jejich dohoda neodpovídá zájmu dítěte, uvažovanému v souladu s prospěchem společnosti) a soudní úpravu styku rodiče s nezletilým dítětem vyžaduje zájem na výchově nezletilého dítěte (§ 27 odst. 2 zák. o rodině),

– uplatňovaly při rozhodování o styku rodičů s nezletilým dítětem přiměřeně stejné zásady, jaké platí při rozhodování o výchově nezletilého dítěte jedním z rodičů (a vzhledem k tomu se zabývaly především tím, zda styk rodiče s nezletilým dítětem nenarušuje uplatňování socialistických výchovných principů ve výchově nezletilého dítěte rodičem, jemuž bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy),

– upravovaly styk rodiče s nezletilým dítětem v každém jednotlivém případě tak, aby úprava styku odpovídala nejlépe zájmu dítěte i poměrům rodičů,

– využívaly možností omezení nebo zákazu styku rodiče s nezletilým dítětem tam, kde spolehlivé a úplné výsledky řízení vedou k závěru, že takové opatření je nutné v zájmu fyzického i psychického zdraví dítěte,

– rozvíjely v zájmu náležitého zjišťování skutečného stavu věci, a tak i zvyšování úrovně rozhodování o výchově (jedním z rodičů) a výživě nezletilých dětí, popř. o styku rodičů s nezletilými dětmi, součinnost s ostatními orgány, pověřenými některými úkoly na tomto úseku společenské činnosti, v prvé řadě spolupracovaly v odůvodněných případech s odborníky z oboru pedopsychiatrie, psychologie a pediatrie.

6. Vyživovací povinnosť rodiča voči dieťaťu

§ 85 zák. o rodině

Vyživovacia povinnosť rodiča voči dieťaťu vzniká priamo na základe zákona (§ 85 Zák. o rodine). Preto za začiatok páchania trestného činu zanedbania povinnej výživy podľa § 213 Tr. zák. rodiča voči dieťaťu treba považovať deň, od ktorého prestal rodič zavinené plniť svoju vyživovaciu povinnosť bez ohľadu na to, či o povinnosti platí výživné a o jeho výške rozhodol už predtým súd v občianskoprávnom konaní. Ak takéto rozhodnutie nebolo dosiaľ vydané, súd v trestnom konaní rozhodne o výživnom ako o predbežnej otázke podľa § 9 odst. 1 Tr. por. Pretože ide o otázku viny, súd v trestnom konaní nie je viazaný rozhodnutím súdu v občianskoprávnom konaní ani vtedy, keď tento súd už rozhodol, ale posudzuje túto otázku samostatne (§ 9 odst. 1 Tr. por.). Rozhodnutie súdu v občianskoprávnom konaní však súd v trestnom konaní zhodnotí ako dôkaz podľa § 2 odst. 6 Tr. por. To platí aj v prípade vyživovacej povinnosti medzi manželmi podľa § 91 Zákona o rodine.

Naproti tomu povinnosť prispievať na výživu rozvedeného manžela podľa § 92 odst. 1 Zákona o rodine nevzniká priamo na základe zákona, ale len na základe dohody rozvedených manželov alebo rozhodnutia súdu v občianskoprávnom konaní na návrh niektorého z rozvedených manželov. Preto rozvedený manžel, ktorý zavinené neprispieva na výživu rozvedenej manželky (a naopak), môže sa dopustiť trestného činu zanedbania povinnej výživy podľa § 213 Tr. zák. len od uzatvorenia dohody, prípadne od právoplatnosti rozhodnutia súdu v občianskoprávnom konaní, z kto-

rých vyplýva povinnosť prispievať na výživu rozvedenej manželky. Ani tu však súd rozhodujúci v trestnom konaní nie je viazaný rozhodnutím súdu v občianskoprávnom konaní pokiaľ ide o výšku príspevku, ktorý rozvedený manžel zavinené neplatil, ale rieši túto otázku samostatne (§ 9 odst. 1 Tr. por.). Rozhodnutie súdu v občianskoprávnom konaní však musí zhodnotiť ako dôkaz podľa § 2 odst. 6 Tr. por.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR zo dňa 27. 10. 1977, sp. zn. 4 Tz 67/1977
R 32/1979

Z odôvodnenia:

Okresný súd rozhodol na základe neúplného zisteného skutkového stavu. Nepreskúmal totiž obhajobu obvineného spočívajúcu v tvrdení, že manželské výživné nie je dlžný a na výživné detí neprispieva, lebo nemá z čoho. Neplnenie vyživovacej povinnosti je trestné, len ak je páchatelom zavinené (§ 4 a 5 Tr. zák.). Trestný súd musí vychádzať z reálnych možností obvineného a otázku zavinenia posúdiť samostatne. Okresný súd mal preto zisťovať, či obvinený mohol prispievať na výživu svojich detí. Podľa obhajoby obvineného výživné na deti neplatil od septembra 1974, lebo zo zárobku mu zostalo tak málo, že to spotreboval pre seba. Z prehľadu o jeho príjmoch sa dá zistiť, že za mesiac september 1974 dostal výplatu 2 258 Kčs vrátane rodinných prídavkov. Z tejto sumy nepochybne mohol prispieť na výživu detí. V prípravnom konaní obvinený uviedol, že manželka sa na pojednávaní o rozvode dňa 13. januára 1975 vyjadřila, že dovtedy jej dával peniaze na výživu rodiny. Bolo treba obstarat' spis o rozvodovom konaní a preverit' toto tvrdenie obvineného.

Okresný súd okrem toho urobil chybu, keď v prevej časti skutkovej vety uviedol,

že obvinený zostal dlhý na výživu na obdobie od 1. júna 1974 do 31. decembra 1974 na svoje maloleté deti D. a E. najmenej 5 000 Kčs. Z rozsudku sa nedá zistiť, na základe akých dôkazov súd zistil, že obvinený je dlhý najmenej 5 000 Kčs. Podľa svedeckej výpovede E. V. Okresný súd v Prievidzi rozviedol jej manželstvo s obvineným a v rozvodovom rozsudku z 13. januára 1975 uložil obvinenému prispievať na výživu na každé dieťa po 350 Kčs mesačne. Nevedela však uviesť, odkedy má obvinený plniť túto povinnosť.

Je nepochybné, že súd v rozsudku, ktorým rozvádza manželstvo, súčasne upraví aj práva a povinnosti k deťom na čas po rozvode, najmä určí, komu sa deti zverujú do výchovy a ako má každý z rodičov prispievať na ich výživu (§ 26 odst. 1 Zákona o rodine). Pre daný prípad to znamená, že od právoplatnosti rozsudku, ak je tvrdenie svedkyne pravdivé, mal obvinený povinnosť platiť jej na výživu maloletých detí 700 Kčs mesačne. Z napadnutého rozsudku nevyplýva, prečo mal obvinený do 31. decembra 1974 platiť na výživu maloletých detí viac ako 700 Kčs mesačne.

Ak rozsah vyživovacej povinnosti obvineného voči jeho deťom nebol určený občianskoprávnym rozsudkom (v období do právoplatnosti rozsudku o rozvode manželstva), mal okresný súd zisťovať vzhľadom na to, že vyživovacia povinnosť rodičov k dieťaťu vzniká priamo z ustanovenia § 85 Zákona o rodine, kedy obvinený zavinené prestal platiť výživné na svoje deti, a výšku zavinené neplnenej vyživovacej povinnosti určiť ako predbežnú otázku podľa § 9 odst. 1 Tr. por.

V tejto súvislosti treba uviesť, že trestný čin zanedbania povinnej výživy podľa § 213 Tr. zák. má povahu pokračujúceho trestného činu s prvkami hromadného trestného činu. V trestnom konaní o tomto trest-

nom čine nie je súd viazaný údajmi obžaloby o rozsahu trestnej činnosti. Ak obvinený pokračuje v páchaní trestného činu i v čase, keď súd o ňom rozhoduje na hlavnom pojednávaní, je vyhlásenie odsudzujúceho rozsudku medzníkom, kedy končí páchanie jedného trestného činu a začína páchanie ďalšieho trestného činu. Okresný súd mal preto zisťovať, či obvinený okrem obdobia do 31. decembra 1974 neplnil výživné až do 17. marca 1975, kedy vydal rozsudok.

Nedostatočnosť zistenia skutočného stavu zo strany okresného súdu spočíva ďalej v tom, že nezistil, ktorým dňom sa stal rozsudok okresného súdu o rozvode manželstva obvineného právoplatným. Zistenie právoplatnosti rozhodnutia o rozvode manželstva má totiž význam pri rozhodovaní o tom, dokedy mohol obvinený páchať trestnú činnosť podľa § 213 Tr. zák. neplnením výživného manželke (§ 91 Zák. o rodine) a odkedy neplatením príspevku na výživu rozvedenej manželky (§ 92 odst. 1 Zák. o rodine).

Za trvania manželstva majú totiž manželia vzájomnú vyživovaciu povinnosť podľa § 91 Zákona o rodine, ktorá takisto ako vyživovacia povinnosť rodičov k dieťaťu podľa § 85 Zákona o rodine vzniká priamo z cit. zákonného ustanovenia. Táto povinnosť trvá však len do právoplatnosti rozsudku súdu o rozvode manželov. Preto v súvislosti s vyživovacou povinnosťou medzi manželmi z hľadiska začiatku páchania trestnej činnosti podľa § 213 Tr. zák. platí to isté, čo o začiatku páchania trestnej činnosti podľa § 213 Tr. zák. rodičov voči dieťaťu. Pokiaľ však ide o ukončenie, môže táto trestná činnosť trvať len do právoplatnosti rozsudku súdu o rozvode manželov.

Po rozvode manželstva ten manžel, ktorý nie je schopný sám sa živiť, môže žiadať od bývalého manžela, aby mu prispieval

na nevyhnutnú výživu podľa svojich schopností a možností (§ 92 Zákona o rodine). Nárok na takýto príspevok nevzniká zo zákona, ale len dohodou rozvedených manželov alebo rozhodnutím súdu. V tomto prípade súd rozhodne o vyživovacom príspevku len na žiadosť niektorého z manželov. Preto začiatok páchania trestného činu zanedbania povinnej výživy podľa § 213 Tr. zák. rozvedeným manželom voči rozvedenej manželke (a naopak) možno považovať len obdobie od právoplatnosti súdneho rozhodnutia v občianskoprávnom konaní, ktorým sa o príspevku rozhodlo, pokiaľ obvinený zavinene neprispieval na výživu bývalej manželky. Ani tu však súd v trestnom konaní nie je viazaný výškou príspevku, určenou v občianskoprávnom konaní, ale má výšku zavinene neplneného príspevku riešiť samostatne ako predbežnú otázku podľa § 9 odst. 1 Tr. por.

Okresný súd urobil preto chybu, keď nezisťoval, kedy sa rozsudok o rozvode manželstva obvineného stal právoplatným a či po právoplatnosti rozhodnutia o rozvode manželstva obvineného vznikol nárok rozvedenej manželky voči obvinenému na príspevok na výživu podľa § 92 Zákona o rodine.

7. Určovanie výživného na dieťa

§ 85, 96 zák. o rodině

Pri určovaní výživného na deti nemožno považovať prídavky na deti za súčasť mzdy povinnej osoby. Treba ich však vziať do úvahy v tej súvislosti, do akej miery sú nimi uhrádzované potreby detí.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 29. 10. 1975, sp. zn. 2 Cz 82/1975
Výběr judikatury/civilní 1975

Z odôvodnenia:

Pri rozhodovaní o výške výživného v prospech maloletých detí súdy vychádzajú najmä z ustanovení § 96 ods. 1 a § 85 ods. 2 Zák. o rodině. V zmysle týchto ustanovení sa posudzuje potrebný rozsah výživného predovšetkým podľa schopností a možností rodičov. Vychádza sa pritom z reálnych majetkových a zárobkových možností rodičov, a to predovšetkým zo zárobkov, ktoré rodičia dosahovali v poslednom období 6–12 mesiacov pred rozhodovaním. Do zárobku sa pritom zahŕňa nielen základná mzda, ale aj prémie, rôzne príplatky, odmeny za zlepšovacie návrhy a vynálezy apod.

Prídavky na deti nie sú však súčasťou zárobku rodičov, a nie sú teda ich príjmom. Sú to dávky účelovo určené ako základná forma spoločenskej starostlivosti o rodinu s nezaopatrenými deťmi, teda určené výlučne na starostlivosť o tieto deti (§ 14 zákona č. 88/1968 Zb.). Nemožno na ne preto pri určovaní výživného prihliadať ako na súčasť mzdy a treba ich vziať do úvahy iba vo vzťahu k tomu, do akej miery sa nimi uhrádzajú potreby detí.

V danej veci súd prvého stupňa vychádzal z potvrdení o zárobkoch rodičov. Pri určení priemerného čistého zárobku otca súd do tohto zárobku zahrnul však aj prídavky na deti v sume 880 Kčs mesačne. Tak sa stalo, že tzv. čistý zárobok ustálil mesačne sumou 3 049 Kčs, čo súd prvého stupňa uviedol aj v odôvodnení svojho rozsudku, hoci v skutočnosti bol o 880 Kčs nižší, tj. iba 2 169 Kčs mesačne. Z uvedeného je zrejmé, že pri svojom postupe a rozhodovaní súd prvého stupňa porušil zákon v ustanoveniach § 6, § 120 ods. 1 a § 153 ods. 1 O. s. p. vo vzťahu k ustanoveniam § 85 ods. 2 a § 96 ods. 1 Zák. o rodině.

8. Komu platit výživné na dítě

§ 86 zák. o rodině

Rodičom nemôže súd uložiť, aby výživné na maloleté dieťa platili odbornému učilišťu, v ktorom je dieťa na základe učebnej zmluvy. Dohľad nad maloletým určený súdom podľa ustanovenia § 43 ods. 2 písm. b) a ods. 3 Zák. o rodině vykonáva súd sám, pričom škola (odborné učilište) a záujmové organizácie v mieste bydliska a na pracovisku môžu sa na výkone tohto dohľadu zúčastniť, nemôžu byť však poverené jeho výkonom.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 13. 11. 1975, sp. zn. 1 Cz 75/1975
Výběr judikatury/civilní 1975

Z odôvodnenia:

Na súde prvého stupňa sa konali dve pojednávania a v zápisniciach o týchto pojednávaniach je zachytený výsluch maloletého, ako aj údaje matky maloletého. Zo spisov o priebehu konania však nevysvitá, že by bol súd nariadil výsluch matky maloletého ako účastníčky v zmysle ustanovenia § 131 O. s. p. a že by jej bol udelil podľa citovaného ustanovenia poučenie. Za týchto okolností možno považovať údaje prednesené matkou dieťaťa iba ako procesné prednesy, a nie ako dôkazy. Otec maloletého na návrh matky nijako nereagoval, vypočutý nebol a na pojednávaniach sa nezúčastnil. Jediné vykonané dokazovanie, o ktoré oprel uvedený súd svoje rozhodnutie, bola správa odborného učilišťa, v ktorom sa nachádza maloletý, o zaopatrení a správaní tohto dieťaťa, potvrdenie pošty o dôchodku otca maloletého a potvrdenie Okresnej knižnice v N. o zárobkoch matky maloletého, ako aj stručný prejav maloletého o tom, že nechce byť u matky.

Pri zisťovaní zmien, ktoré prípadne odôvodňovali novú úpravu umiestenia dieťaťa, chýbali teda najvýznamnejšie dôkazné prostriedky, a to podrobný výsluch oboch rodičov dieťaťa.

Matka maloletého navrhovala, aby súd zmenil rozsudok, ktorým bol maloletý umiestený u nej, a aby maloletého zveril do výchovy a opatery otca. Súd svojím rozhodnutím nezamietol návrh matky, ale ani nezmenil úpravu v pôvodnom rozsudku v časti týkajúcej sa umiestenia dieťaťa. Nerozhodoval totiž o výchove dieťaťa, ale určil nad dieťaťom iba dohľad. Hoci podľa ustanovenia § 43 ods. 2 písm. b) a ods. 3 Zák. o rodině dohľad nad maloletým vykonáva súd, pričom škola a záujmové organizácie v mieste bydliska a na pracovisku môžu sa na výkone tohto dohľadu iba zúčastniť, súd vo svojom rozhodnutí poveril výkonom dohľadu vedenie učilišťa v B.

Odborné učilište, v ktorom sa maloletý nachádzal, nie je organizáciou, v ktorej by sa vykonávala kolektívna výchova nahradzujúca rodičovskú výchovu, ako sa to deje v detských domovoch, osobitných výchovných ústavoch a v liečebnových ústavoch, do ktorých sa deti prijímajú prostredníctvom diagnostických ústavov. Umiestnenie maloletého v odbornom učilišti nevyplýva z rodinnoprávných vzťahov, ale zo vzťahu založeného učebnou zmluvou.

Porušil teda súd prvého stupňa svojím rozhodnutím zákon v ustanoveniach § 6, § 120 ods. 1 a § 153 ods. 1 O. s. p. v súvislosti s ustanoveniami § 28, § 43 ods. 2 písm. b), ods. 3, § 50, § 86 ods. 1 a § 99 ods. 1 Zák. o rodině.

9. Vyživovací povinnost rodičů k dítěti a vzájemná vyživovací povinnost mezi manželi

§ 96 zák. o rodině

Vyživovací povinnost rodičů k dítěti, které uzavřelo manželstvo, trvá jako podporná ve vztahu k vzájemné vyživovací povinnosti manželů. Rodiči plní vyživovací povinnost k svému dítěti jen tehdy, ak je manžel nie je schopný plniť vôbec, alebo nie v plnej miere.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 15. 9. 1971, sp. zn. 2 Cz 44/1971
R 4/1972

Z odôvodnenia:

Nárok na výživu je vždy odvodený zo vztahu medzi členmi rodinného kolektívu, ktorý je z hľadiska práva na výživu a povinnosti k výžive vzťahom určujúcim. V danom prípade ide o vzťah medzi manželmi, z ktorého im vyplýva vzájomná vyživovací povinnosť, preto navrhovateľka má nárok na výživu predovšetkým voči manželovi. Ak manžel so zreteľom na svoje schopnosti a možnosti nemôže manželke zaistiť výživu, má táto naďalej nárok na výživné voči svojim rodičom. V takomto prípade trvá vyživovací povinnosť rodičov k dieťaťu ako podporná vo vztahu k vzájomnej vyživovacej povinnosti manželů. To znamená, že podľa zákona má vyživováciu povinnosť predovšetkým manžel a rodičia prispievajú na výživu svojho dieťaťa len tehdy, ak ju manžel nemôže plniť vôbec, alebo nie v plnej miere, vzhľadom na svoje obmedzené schopnosti a možnosti. Vyživovací povinnosť rodičov k deťom tu pretrvávajú subsidiárne.

Súd prvého stupňa vychádzajúc z nesprávneho právneho názoru, že uzavretím manželstva bez ďalšieho zaniká vyživovací

povinnosť k vydatým (ženatým) deťom, nevykonal skutkové zistenie o majetku a príjmoch odporkyne a jej manžela. Predovšetkým súd nezistil, či manžel odporkyne je schopný zabezpečiť jej výživu; ani nezistil, či je naň výživou odkázaná. Púhym konštatovaním v odôvodnení rozsudku, že podľa ustanovenia § 91 ods. 1 Zák. o rodině manželia majú vzájomnú vyživováciu povinnosť súd prvého stupňa neriešil základnú otázku v prejednávanej veci, či uzavretím manželstva je o výživu odporkyne skutočne postarané. Súd nezistoval dostatočne ani odôvodnenosť potrieb oprávnenej, najmä z hľadiska spôsobu a podmienok jej prípravy na budúce povolanie (napr. či riadne študuje a skladá skúšky v stanovených termínoch).

Tým, že súd prvého stupňa vychádzal z nesprávneho právneho názoru, a preto nezistil náležité skutkový stav, porušil zákon v ustanoveniach § 6 a § 120 ods. 1 O. s. p., § 85 ods. 1, § 91 ods. 1 a § 96 ods. 1 Zák. o rodině.

10. Veková hranice dítěte, aby se živilo samo

§ 99 odst. 1 zák. o rodině

Schopnost dítěte k tomu, aby se živilo samo, není závislá na dosažení určité věkové hranice; není tedy důvodu k tomu, aby bylo plnění vyživovací povinnosti rodiče k dítěti omezováno předem dosažením určité věkové hranice dítětem (např. nabytím zletilosti).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 5. 1967, sp. zn. 5 Cz 19/1967
R 100/1967

Z odůvodnění:

Podle § 99 odst. 1 zák. o rodině může soud i bez návrhu změnit dohody a soudní

rozhodnutí o výživném pro nezletilé děti, změni-li se poměry. Touto změnou poměrů rozumíme změnu v těch okolnostech, které určují míru odůvodněných potřeb nezletilého dítěte a schopnosti a možnosti rodičů k jeho výživě.

Okresní soud shledal změnu poměrů v srovnání se stavem v době dřívějšího rozhodování o výživě dětí v tom, že H. má příjem z vlastní práce (355 Kčs čistých v měsíci lednu 1966) a – pokud jde o vyživovací povinnost otce k J. – dále v tom, že bylo sníženo výživné otce pro H. Takto však okresní soud zhodnotil kuse jen některé z okolností, jež jsou důležité pro úvahu o rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k dětem; nechal totiž bez povšimnutí výrazný pokles výdělku otce (z částky 2 245 Kčs měsíčně na částku 1 479 Kčs měsíčně) a nezkoumal vůbec, z jakých důvodů k tomuto výraznému poklesu výdělku otce došlo. To znamená potom, že si okresní soud neopatřil dostatečné skutkové podklady k tomu, aby spravedlivým způsobem rozhodl o výživném otce pro H. i J.

Okresní soud pochybil i tím, že podrobnějším způsobem nezkoumal, kdy nastala změna poměrů, která vyžadovala změnu v úpravě výživného otce pro H. i J.; to platí zejména v tom směru, že okresní soud nezjišťoval, od které doby a v jaké výši měla H. vlastní příjmy, kdy poklesl výdělek otce atp. Nedostatek těchto zjištění vedl k tomu, že okresní soud neprovedl patrně změnu v úpravě výživného otce pro H. i J. k době změny poměrů.

Konečně okresní soud nevysvětlil v odůvodnění svého rozhodnutí, proč omezil časově plnění vyživovací povinnosti otce k H. dnem 4. 2. 1966. S ohledem na den narození (4. 2. 1948) je možno předpokládat, že tak okresní soud učinil proto, že H. dosáhla uvedeným dnem zletilosti. Z toho vyplývá, že okresní soud přehlédl zřejmě, že schopnost

dítěte k tomu, aby se živilo samo, není závislá na dosažení určité věkové hranice, není tedy důvodů k tomu, aby bylo plnění vyživovací povinnosti rodiče k dítěti omezováno předem dosažením určité věkové hranice dítětem (např. nabytím zletilosti).

Okresní soud, který postupoval jinak, porušil zákon v ustanoveních § 6, § 120 odst. 1, § 132 o. s. ř. ve spojení s ustanoveními § 85, § 99 zák. o rodině.

11. Věková hranice 18 let a výživné

§ 33 zák. o rodině

Věková hranice 18 rokov je podľa Zákona o rodine (§ 86 odst. 3) významná len z hľadiska procesného, a to v tom zmysle, že do plnoletosti dieťaťa možno začať konanie o určenie výživného aj bez návrhu, zatiaľ čo po dosiahnutí plnoletosti možno takéto konanie začať len na návrh oprávneného. Z ustanovenia § 86 ods. 3 zák. o rodině nemožno však vyvodit' záver, že rodič plnoletého dieťaťa, ktoré nie je schopné samo sa živiť, nemá voči nemu vyživovaciu povinnosť, a že táto povinnosť mu vznikne až súdnym rozhodnutím.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 10. 7. 1974, sp. zn. 2 Cz 64/1974

Výběr judikatury/civilní 1974

Z odôvodnenia:

Podľa ustanovenia § 33 ods. 1 Zák. o rodině rodičia zodpovedajú spoločnosti za všestranný vývoj svojich detí, starajú sa sústavne a dôsledne o ich výchovu i výživu a riadia ich konanie tak, aby z nich vyrástli zdraví a uvedomelí občania.

Vyživovacia povinnosť rodičov k deťom trvá do toho času, pokiaľ nie sú deti samy

schopné sa živiť. Obidvaja rodičia prispievajú na výživu svojich detí podľa svojich schopností a možností (§ 85 ods. 1 a 2 Zák. o rodině).

Kto celkom alebo sčasti splnil za iného vyživovaciú povinnosť, je oprávnený od neho požadovať úhradu tohto plnenia (§ 101 Zák. o rodině). Súdny v prejednávanej veci nepostupovali podľa citovaných zákoných ustanovení.

Mylne sa obidva súdy domnievali, že voči plnoletému dieťaťu má rodič vyživovaciú povinnosť len v tom prípade, ak mu bola určená súdnym rozhodnutím. Súdy si dostatočne neuvedomili, že bez ohľadu na existenciu súdneho rozhodnutia vyživovacia povinnosť rodiča k dieťaťu vyplýva priamo zo zákona a trvá do toho času, pokiaľ dieťa, hoci i plnoleté, nie je schopné samo sa živiť.

Veková hranica osemnásť rokov je podľa Zákona o rodine významná len z hľadiska formálneho, a to v tom zmysle, že do plnoletosti dieťaťa možno začať konanie o určenie výživného aj bez návrhu, zatiaľ čo po dosiahnutí plnoletosti možno takéto konanie začať len na návrh oprávneného. Ustanovenie § 86 ods. 3 Zák. o rodině, ako to napokon vyplýva aj z dôvodovej správy k nemu, má teda význam len z hľadiska procesného práva. Nemožno preto z tohto ustanovenia vyvodit' záver, že rodič plnoletého dieťaťa, ktoré nie je schopné samo sa živiť, nemá voči nemu vyživovaciú povinnosť a že táto povinnosť mu vznikne až súdnym rozhodnutím.

Zákona o rodine nerobí totiž žiadny rozdiel medzi deťmi maloletými a deťmi plnoletými. Skutočnosť, že dieťa dosiahlo plnoletosť, nemá z hľadiska hmotného práva v otázke vyživovacej povinnosti význam. Vyživovacia povinnosť rodičov k dieťaťu, a to i k plnoletému, je podmienená ne-

schopnosťou tohto dieťaťa samo sa živiť, a nie rozhodnutím súdu o určenie výživného. Vyživovacia povinnosť rodičov vyplýva priamo zo Zákona o rodine a súdnym rozhodnutím sa určuje len jej výška a zabezpečuje sa jej realizácia v rámci výkonu rozhodnutia; to však iba v tom prípade, ak rodičia svoju vyživovaciú povinnosť neplnia dobrovoľne. Tvrdenie, že povinnosti, ktoré ukladajú ustanovenia hmotného práva, vznikajú až na základe právoplatného súdneho rozhodnutia, nemá v právnom predpise oporu.

Keď súdy obidvoch stupňov vychádzali z iného právneho názoru, porušili zákon v ustanoveniach § 6, § 120 ods. 1 a § 153 ods. 1 O. s. p. v súvislosti s ustanoveniami § 33 ods. 1, § 85, § 86 ods. 1 a § 101 Zák. o rodině a odvolací súd aj v ustanovení § 219 O. s. p.

12. Inflace a výživné

§ 85 odst. 2 a 3, § 96 odst. 1, § 99 zák. o rodině

Pokud všichni účastníci řízení žijí v ČR, pak inflace postihuje stejnou měrou příjmy povinného a stejnou měrou snižuje i reálnou hodnotu soudem určeného výživného. K vlivu inflace nelze proto přihlídnout jednostranně, pouze při hodnocení majetkových poměrů povinného.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 9. 2002, sp. zn. 18 Co 301/2002

Evidence judikatury NS

Z odůvodnění:

Po objasnění těchto základních předpokladů pro zvýšení výživného zbývá posoudit, zda zjištěné skutečnosti (zvýšení příjmů rodičů a vzrůst odůvodněných potřeb dětí)

Jsou takovou změnou poměrů (§ 99 odst. 1 zák. o rodině), která ospravedlňuje zvýšení výživného o 500 Kč měsíčně na každého z obou hochů, jak stanovil okresní soud, či zda má být výživné zvýšeno na nižší částky, jak navrhuje otec.

K argumentům, o něž otec svůj požadavek nižšího zvýšení výživného opírá, dlužno uvést:

Inflace postihuje přece stejnou měrou nejen jeho příjmy, ale i příjmy matčiny. O inflaci se však snížila i reálná hodnota dosavadního výživného. I kdyby se tedy ostatní okolnosti rozhodně pro stanovení výživného (tj. výdělků rodičů a odůvodněné potřeby dětí) nezměnily, bylo by třeba – kdyby se mělo vycházet z otcových výpočtů – výživné zvýšit o 21,4 %, tj. o 170 Kč na staršího P. a o 150 Kč na mladšího J. Takové zvýšení by zhruba sice odpovídalo otcovým představám, ale nebyl by jím vůbec vzat zřetel na zvýšení příjmů každého z obou rodičů a zejména pak ani na pronikavý vzrůst odůvodněných potřeb obou chlapců za dobu čtyř let s jejich přibývajícím věkem, když P. bylo již dvanáct let a mladšímu J. osm roků. Z toho tedy vysvítá, že výživné má být zvýšeno ve větším rozsahu, než navrhuje otec.

Správnost rozpisů otcových měsíčních nákladů, které jsou uvedeny v jeho odvolání, odvolací soud nepřezkoumával, neboť vycházel ze zjištění, že otec se svou manželkou mají celkové čisté měsíční příjmy 18 000 Kč, a ze závěru, že je proto v otcových silách platit zvýšené výživné 2 500 Kč měsíčně. Jednotlivé náklady v rozpisech uváděné postihují ostatně i matku, neboť představují výdaje, jež v té či oné podobě musí být hrazeny v každé domácnosti. Zda a v jaké výši jsou jednotlivé náklady vynakládány skutečně a zda jsou účelné, není pro potřeby řízení o zvýšení výživného nutno prověřovat, neboť při řádném hospo-

daření musí každý své výdaje přizpůsobit svým příjmům. Rozhodující je proto zjištěná výše příjmů.

Ke skutečnosti, že pracovní poměr otcovy manželky skončí dne 31. října 2002, nelze přihlížet, neboť pro rozsudek je rozhodný stav v době jeho vyhlášení (§ 154 odst. 1 o. s. ř.), jak ostatně již vysvětlil v rozsudku okresní soud. Právě tak nelze zatím vyvozovat pro výši výživného závěry z matčiny pracovní neschopnosti, nastalé – jak matka tvrdí – dne 1. srpna 2002. Jsou to však okolnosti, které by mohly mít význam až v budoucnu.

Otcovo tvrzení, že se z vyprášení dětí dozvěděl, že matka žije s druhem, který má nemalé příjmy, je nerozhodné; i když tomu tak snad je, na výši výživného matčino soužití s druhem vliv mít nemůže, neboť nemají k sobě, na rozdíl od manželů, vzájemnou vyživovací povinnost (91 odst. 1 zák. o rodině).

Je možné, že protokolace otcovy výpovědi, že auto zdědil po svém otci (viz č. l. 26), která byla převzata do odůvodnění rozsudku, je nesprávná; pro rozhodnutí však význam neměla.

Odvolací soud má ze všech uvedených důvodů za to, že zvýšením výživného o 500 Kč měsíčně na každého hocha okresní soud vystihl podle § 99 odst. 1 zák. o rodině nastalou změnu poměrů správně.

Nepochybil ani tím, že výživné zvýšil od 1. září 2001. Potřeby dětí se postupem doby zvyšovaly plynule, ke dni 1. září bylo však toto zvýšení výraznější, neboť začal nový školní rok, spojený se zvýšenými náklady na oba školáky.

Na správnosti tohoto zvýšení výživného již od uvedeného data nemění nic ani skutečnost, že otec se oženil až v únoru 2002. I předtím totiž jeho výdělečné možnosti

vyšší výživné odůvodňovaly. Okolnost, že soud zjišťoval výdělek jeho manželky již od listopadu 2001, není nedopatřením; učinil tak proto, že se chtěl zjištěním jejich výdělků za delší období dobrat spolehlivého posouzení jejich výdělečných schopností a možností.

Proto odvolací soud shledal rozsudek okresního soudu ve výroku I o zvýšení výživného správným a v tomto výroku ho potvrdil (§ 219 o. s. ř.), až na část tohoto výroku sub I, která se týká lhůty k placení běžného výživného; v této části změnil rozsudek okresního soudu tak, že otcí prodloužil lhůtu k placení běžného výživného vždy do každého 20. dne v měsíci. Přihlédl k otcově námitce, že vyúčtování mzdy dostává v termínu, kdy již nemůže stihnout lhůtu do 15. dne v měsíci, stanovenou okresním soudem.

Podle souhlasných údajů rodičů otec platí i po vydání rozsudku okresního soudu výživné v dosavadní výši. Zvýšením výživného od 1. září 2001 mu proto vznikl na výživném dluh za období od 1. září 2001 do 30. září 2002 ve výši 6 500 Kč na každého z obou chlapců (500 Kč x 13), celkem tedy 13 000 Kč. Odvolací soud otcí povolil zaplatit oba tyto nedoplatky ve splátkách po 1 000 Kč měsíčně na každé dítě (§ 211, § 160 odst. 1 o. s. ř.) pod ztrátou výhody splátek (§ 565 obč. zák.). Při stanovení jejich výše přihlédl k tomu, že rozsudek okresního soudu byl předběžně vykonatelný (§ 162 odst. 1 o. s. ř.) a že otec měl tedy zvýšené výživné platit bez zřetele na to, že podal proti rozsudku odvolání, a že tak mohl zvyšování dluhu zabránit.

13. Výživné v občanskoprávním a trestním řízení

§ 96 zák. o rodině

Při rozhodování o trestném činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. orgány činné v trestním řízení samo-

statně (se zřetelem k ustanovení § 96 odst. 1 zák. o rodině) posuzují otázku, v jaké výši měl obviněný platit výživné, a nejsou v tomto ohledu vázány soudním rozhodnutím vydaným v občanskoprávním řízení. Jestliže se orgán činný v trestním řízení v otázce výše výživného odchýlí od občanskoprávního soudního rozhodnutí, jsou jeho závěry rozhodné i pro aplikaci ustanovení § 214 tr. zák. o účinné lítosti.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 7. 1994, sp. zn. 6 Tz 14/1994

Výběr judikatury/trestní 1994

Z odůvodnění:

Usnesením městského prokurátora v Brně (od 1. 1. 1994 městský státní zástupce) ze dne 12. 11. 1993, sp. zn. 3 Pv 3029/93, bylo podle § 172 odst. 1 písm. f) tr. řádu zastaveno trestní stíhání obviněného O. H. pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., jehož se měl dopustit tím, že neplnil vyživovací povinnost k nezletilému synovi A. K., nar. 31. 7. 1984, přestože mu vyživovací povinnost vyplývá ze zákona, a to v období od prosince roku 1992 do září roku 1993. Výše výživného byla obviněnému stanovena rozsudkem Okresního soudu v Kladně ze dne 13. 4. 1987, sp. zn. 13 C 36/87, v částce 400 Kč měsíčně, přičemž rozsudkem Okresního soudu v Kladně ze dne 8. 3. 1993, sp. zn. P 169/87, bylo výživné zvýšeno na částku 800 Kč měsíčně a celkový dluh na výživném činil částku 4 400 Kč.

Toto rozhodnutí opřel městský prokurátor v Brně o zjištění, že obviněný splnil dodatečně svou vyživovací povinnost k nezletilému A. K. a že čin neměl trvale nepříznivých následků, neboť nezletilý netrpěl nouzí. Z uvedeného zjištění městský prokurátor dovodil, že podle § 214 tr. zák. zanikla trestnost činu.

Usnesení nabylo právní moci dne 27. 11. 1993, a to uplynutím lhůty od doručení opisu usnesení obviněnému (§ 143 odst. 1 tr. řádu).

Ministr spravedlnosti České republiky podal dne 27. 5. 1994, tedy v šestiměsíční lhůtě od právní moci (§ 272 tr. řádu), v neprospěch obviněného O. H. proti tomuto usnesení městského prokurátora v Brně stížnost pro porušení zákona. V mimořádném opravném prostředku vytkl neúplnost provedeného dokazování a vadné právní závěry. To mělo za následek, že zastavení trestního stíhání obviněného O. H. je předčasné. Ministr spravedlnosti namítl, že skutečná dlužná částka výživného za dobu od prosince roku 1992 do října roku 1993 činila 8 400 Kč. Zaplacení této částky, tedy v době rozhodnutí městského prokurátora v Brně 12. 11. 1993, mělo být na obviněném požadováno jako podmínka k použití ustanovení o účinné lítosti podle § 214 tr. zák. a nikoli pouze zaplacení částky 4 400 Kč, kterou obviněný k rukám matky dítěte uhradil dne 16. 9. 1993. Neúplnost provedeného dokazování spatřoval ministr spravedlnosti v nedostatečném zjištění majetkových poměrů obviněného, zejména výše úspor, z nichž hradil své životní potřeby v předmětném období, event. zjištění výše jeho příjmů. V závěru stížnosti pro porušení zákona ministr spravedlnosti navrhl, aby Vrchní soud v Praze vyslovil vytkané porušení zákona, ke kterému došlo ve prospěch obviněného, aby zrušil napadené usnesení a aby dále postupoval podle § 270 odst. 1 tr. řádu.

Vrchní soud v Praze přezkoumal podle § 267 odst. 1 tr. řádu na podkladě stížnosti pro porušení zákona správnost výroku napadeného usnesení, jakož i řízení, jež mu předcházelo, a shledal, že zákon byl porušen.

Městský prokurátor v Brně rozhodl o zastavení trestního stíhání dne 12. 11. 1993 z důvodu, že dodatečným splněním dluhu

na výživném, který neměl trvale nepřívývných následků, zanikla trestnost činu. Z odůvodnění napadeného usnesení vyplývá, že městský prokurátor při zjištění skutkového stavu vycházel z výpovědi obviněného, který doznal neplacení výživného v období od prosince roku 1992, když v říjnu tohoto roku ukončil pracovní poměr a v době své výpovědi (dne 6. 9. 1993) by po vydání živnostenského listu bez zaměstnání. Pokud jde o rozhodnutí o zvýšení výživného z částky 400 Kč na 800 Kč, uvedl, že rozsudek Okresního soudu v Kladně obdržel dne 30. 7. 1993 a podal proti němu odvolání. Neplnění vyživovací povinnosti obviněným od prosince roku 1992 potvrdila i svědkyně R. K.

V odůvodnění napadeného usnesení městský prokurátor v Brně neuvedl, jakým postupem dospěl k celkové dlužné částce výživného za období od prosince roku 1992 do září roku 1993. Vycházel patrně ze skutečnosti, že obviněný obdržel rozsudek o zvýšení výživného dne 30. 7. 1993 a že tento rozsudek nabyl právní moci dne 17. 8. 1993. Do měsíce srpna tedy vypočetl dluh po měsíčních částkách 400 Kč a za měsíc září již uznal částku 800 Kč, tedy celková dlužná částka podle tohoto postupu činila 4 400 Kč. V této výši obviněný dne 16. 9. 1993 uhradil dluh na výživném k rukám R. K., což prokazuje fotokopie poštovní poukázky založená ve spise. K prověření příjmu zaslané částky bylo provedeno šetření orgány policie v místě bydliště svědkyně, o němž je ve spise založen záznam, podle něhož doručení dlužné částky potvrdila svědkyně, rovněž tak i poštovní úřad. K tomuto považuje Vrchní soud v Praze za nutné uvést, že svědkyně R. K. měla být o převzetí dlužné částky vyslechnuta v souladu s trestním řádem.

Především je však nutné vytknout městskému prokurátorovi v Brně, že nedostatečně zjistil konkrétní skutkové okolnosti,

jimiž jsou naplněny všechny znaky trestného činu. V průběhu provedeného dokazování nebylo orgány činnými v trestním řízení prakticky žádným způsobem zjišťováno, zda s ohledem na schopnosti a možnosti obviněného došlo ke spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., event. podle § 213 odst. 2 tr. zák. Předpokladem pro použití § 214 tr. zák. o účinné lítosti je jednoznačný závěr o tom, že trestný čin byl spáchán a že jej spáchal obviněný. Z obsahu spisu se naznačuje, že obviněný ukončil ke dni 30. 10. 1992 pracovní poměr u družstevní pojišťovny Kooperativa, a to dohodou. Od této doby nebyl zaměstnán, nebyl v evidenci uchazečů o zaměstnání u úřadu práce a podle své výpovědi žil z úspor.

Při zjišťování výše výživného, které měl obviněný na syna platit, měl městský prokurátor důsledně vycházet z hledisek uvedených v § 96 odst. 1 zák. o rodině. Měl proto dokazování zaměřit na objasnění okolností, které jsou z těchto hledisek významné a které se vztahují jednak k odůvodněným potřebám oprávněného dítěte a jednak ke schopnostem a možnostem obviněného jako povinné osoby. Současně mělo být přihlédnuto i k té části ustanovení § 96 odst. 1 zák. o rodině, podle níž se při posuzování schopností a možností povinného bere zřetel také na to, že povinný se vzdá bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání nebo nějakého majetkového prospěchu.

Z uvedeného je zřejmé, že městský státní zástupce v Brně rozhodl, aniž provedl všechny důkazy potřebné pro úplné a správné zjištění skutkového stavu věci a aniž provedené důkazy hodnotil v souladu s jejich obsahem. Tím, že městský prokurátor v Brně rozhodl na podkladě neúplně zjištěného stavu věci a vadného hodnocení důkazů, porušil zákon v ustanoveních § 2 odst. 5, 6 tr. řádu, tj. v ustanoveních, která

upravují postup orgánů činných v trestním řízení při zjišťování skutkového stavu věci a při hodnocení důkazů. Přitom jde o porušení zákona ve prospěch i v neprospěch obviněného O. H.

Vrchní soud v Praze vyslovil toto porušení zákona a zrušil napadené usnesení i všechna další rozhodnutí obsahově na něj navazující, pokud vzhledem ke zrušení tohoto usnesení pozbyla podkladu. Dále Vrchní soud v Praze přikázal městskému státnímu zástupci v Brně, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Při novém projednání věci městský státní zástupce v Brně doplní důkazy způsobem, který vyplývá z předchozích částí tohoto rozsudku vrchního soudu a provede případně i další potřebné důkazy. Poté bude moci spolehlivě posoudit otázku trestnosti jednání obviněného a její rozsah. Po takto doplněném dokazování a vyhodnocení provedených důkazů bude možno posoudit otázku použití ustanovení § 214 tr. zák. z toho hlediska, zda výše uhrazeného dlužného výživného pokrývala částku, která podle zjištění orgánů činných v trestním řízení měla být obviněným placena v období, pro něž bylo proti němu trestní stíhání vedeno.

V souvislosti s aplikací ustanovení § 214 tr. zák. pokládá Vrchní soud v Praze za potřebné uvést, že podmínka spočívající v dodatečném splnění vyživovací povinnosti se týká té výše dlužného výživného, které je následkem trestného činu zanedbání povinné výživy, a nikoli dlužného výživného, jehož výše vyplývá z občanskoprávního rozsudku, kterým bylo rozhodnuto o výši výživného. Tím, jak byla výše výživného stanovena občanskoprávním rozsudkem, nejsou orgány činné v trestním řízení podle § 9 odst. 1 tr. řádu vázány, neboť jde o otázku posouzení viny obviněného (viz č. 11/1984 Sb. rozh. tr.). Orgány činné

v trestním řízení musí otázku, v jaké výši byl obviněný povinen platit výživné, posoudit samostatně, i když přitom musí respektovat ustanovení § 96 odst. 1 zák. o rodině. Na tomto podkladě musí učinit závěr, jaká je výše výživného, kterou obviněný zůstal dlužen v důsledku jednání, jež bylo trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. Jestliže se takto zjištěná výše dlužného výživného liší od výše dlužného výživného, jak vyplývá z občansko-právního rozsudku, kterým bylo o výši výživného rozhodnuto, je pro aplikaci ustanovení § 214 tr. zák. rozhodné, zda obviněný dodatečně uhradil výživné v té výši, která odpovídá nezaplacenému výživnému z trestného činu. Pokud obviněný uhradil dlužné výživné ve výši, která odpovídá dluhu na výživném z trestného činu, nemá na použití ustanovení § 214 tr. zák. vliv případná skutečnost, že se zřetelem k občansko-právnímu rozsudku je jeho dluh na výživném vyšší. Tak tomu je proto, že podle § 214 tr. zák. jde o zánik trestnosti zanedbání povinné výživy. Z toho vyplývá, že

dodatečné splnění vyživovací povinnosti, jako podmínka zániku trestnosti, se týká toho rozsahu vyživovací povinnosti, jehož neplněním byl spáchán trestný čin.

Vrchní soud se proto nemohl bez dalšího ztotožnit se stížností pro porušení zákona v tom, že aplikace ustanovení § 214 tr. zák. přicházela v úvahu pouze za předpokladu, že by obviněný zaplatil dlužné výživné v rozsahu, který odpovídal měsíčnímu výživnému 800 Kč, jak bylo stanoveno s účinností od ledna roku 1993 rozsudkem Okresního soudu v Kladně ze dne 8. 3. 1993, sp. zn. P 169/87, který nabyl právní moci 17. 8. 1993. Tak by tomu bylo pouze v případě, že by byl namístež závěr, že obviněný se dopustil trestného činu v rozsahu odpovídajícímu této výši výživného. Pokud by ale byl na místě závěr, že se trestného činu dopustil v rozsahu, který odpovídal jiné výši výživného, bylo by z hlediska použití ustanovení § 214 tr. zák. rozhodné, zda dodatečně splnil vyživovací povinnost v rozsahu odpovídajícímu této jiné výši výživného.

II. Procesní úprava – výše výživného

14. Ústavně konformní odůvodnění rozhodnutí o určení výživného pro nezletilé děti

§ 85 odst. 2, 3 zák. o rodině

Ústavní soud již judikoval (viz nálezh sp. zn. III. ÚS 511/05; Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 40, nálezh č. 61), že podle ustanovení § 85 odst. 2 a 3 zákona o rodině oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů; dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. Při určení rozsahu vyživovací povinnosti přihlíží soud k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Při posouzení majetkových poměrů rodičů je přitom vždy nutné přihlídnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům rodiče, ale i k celkové hodnotě jeho movitého a nemovitého majetku a způsobu života, resp. k životní úrovni. Při rozhodování soudu podle ustanovení § 96 odst. 1 zák. o rodině je soud povinen obstarat a posoudit všechny relevantní podklady pro správné určení výše výživného.

Otázka posouzení návrhu na určení výživného pro nezletilé děti je věcí volné úvahy soudu, závislé na posouzení možností a schopností osoby k výživě povinné a odůvodněných potřeb osoby oprávněné. Jedná se o úpravu zakotvenou v ustanoveních § 85 a § 96 odst. 1 zákona o rodině. Soud je v rámci tohoto řízení povinen z moci úřední objasnit skutkový stav věci. Ke splnění této povinnosti vyplývající z ustanovení § 120 občanského soudního řádu potřebuje shromáždit potřebné důkazy. Mezi nimi mají významnou roli listinné důkazy dokumentující výdělkové možnosti a schopnosti osoby k výživě po-

vinné (viz usnesení sp. zn. I. ÚS 51/97; Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 10, usn. č. 9).

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 299/06
SbÚS 158/2006, sešit č. 42/2006

Z odůvodnění:

K posouzení ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis sp. zn. 10 Nc 632/2001, vedený u Obvodního soudu pro Prahu 3. Zjistil, že dne 20. 6. 2003 podala R. H. návrh na úpravu výchovy a výživy za trvání manželství a pro dobu po rozvodu manželství proti M. H., rozeném H. Rozsudkem ze dne 12. 7. 2005, čj. 10 Nc 632/2001-245, soud svěřil nezletilé děti do výchovy matce. Otcí bylo stanoveno výživné počínaje dnem 1. 10. 2002 na nezletilou L. částkou 5 000 Kč měsíčně a na nezletilou K. ve výši 4 000 Kč měsíčně do 31. 8. 2004. Od 1. 9. 2004 bylo výživné stanoveno částkou 5 500 Kč pro nezletilou L. a 4 500 Kč pro nezletilou K. Nedoplatek na výživném pro nezletilou L. za dobu od 1. 10. 2002 do 30. 6. 2005 byl vyčíslen na 136 000 Kč pro nezletilou L. a 111 000 Kč pro nezletilou K. Soud dále stanovil, že otec (stěžovatel) je povinen nedoplatek na výživném splácet ve splátkách 3 000 Kč pro každou nezletilou, počínaje zářím 2005, spolu s běžným výživným.

Soud při určování výše výživného vycházel z otcových příznání k dani z příjmu za roky 2002, 2003 a 2004. Dále vycházel z údajů poskytnutých MPSV o průměrném měsíčním příjmu osob v profesi tlumočnick a dále makléř a obchodní zástupce. Soud vzal v úvahu i výpověď otce, podle které měl pohledávky za třetími osobami ve výši cca 6 000 000 Kč, i když nedoložil, jaké

kroky a zda vůbec nějaké podniká k vymožením těchto pohledávek. Otec je vlastníkem domu na adrese Přebytek 132; dům byl postaven jako rekreační objekt, není však jako takový využíván, místnosti jsou prázdné, okolí je neupravené, neoplocené. Otec byl společníkem a jednatelem společnosti International Trading, spol. s r. o., která sídlí v jím vlastněné nemovitosti v Přebytku č. 132. Společnost původně platila nájem ve výši 30 000 Kč čtvrtletně, nyní neplatí nic. Otec odprodal v roce 2003 svůj obchodní podíl ve zmíněné společnosti za 378 000 Kč. Navíc je spoluvlastníkem nemovitosti v katastrálním území Ludvíkov. Matka vyčísliła náklady na nezletilé; sama pracuje jako tlumočnice. Soud vzal v úvahu její příjmy vyplývající z daňových příznání za roky 2002, 2003 a 2004. Podle soudu je zřetelný nepoměr mezi poměry matky a otce. Otec nepožaduje finanční prostředky z pronájmu místností společnosti International Trading, spol. s r. o., ač by tak činit mohl. Přispíval na výživu nezletilých v roce 2001 a do měsíce září 2002 částkou 10 000 Kč měsíčně. Poté neplatil žádné výživné až do listopadu 2003, kdy začal přispívat částkou 1 700 Kč na nezletilou L. a částkou 1 300 Kč pro nezletilou K. Soud při určování výživného vycházel nejen z otcových příjmů, ale i z jeho výdělečných možností.

K odvolání stěžovatele i matky nezletilých Městský soud v Praze usnesením ze dne 28. 2. 2006, čj. 15 Co 51/2006-303, 15 Co 52/2006 rozsudek soudu prvního stupně ve výrociích o určení výživného potvrdil. Ve výroku o nedoplatku na výživném rozsudek změnil tak, že částku nedoplatku zvýšil (srov. shora) a určil, že otec je povinen nedoplatek na výživu nezletilých uhradit do 6 měsíců od nabytí právní moci rozsudku. Odvolací soud shledal věcně správným rozhodnutí nalézacího soudu, pokud jde o výši výživného. Soud prý správně vycházel z toho, že je třeba zohlednit odůvodněné potřeby dětí, podíl

matky na zajištění jejich potřeb a majetkové poměry otce a jeho výdělkové možnosti a schopnosti. Bylo prokázáno, že obě děti pěstují bohatou zájmovou činnost. Zvýšené výdaje s tím spojené je třeba považovat za odůvodněné. Soud správně vedle prokázaných příjmů a výdajů otce vycházel i z jeho výdělkových možností a schopnosti. Odvolací soud zrevidoval faktické příjmy otce za období let 2002–2004 v porovnání s příjmem, kterého mohl podle zprávy MPSV dosahovat, a vzal v úvahu i příjem z prodeje podílu obchodní společnosti. Takto zjištěné příjmy vyčíslił na částku 44 368 Kč měsíčně v průměru. Takový příjem plně odůvodňuje přiznání výživného ve výši stanovené soudem prvního stupně. Pokud jde o námitku otce, že soud nevzal v úvahu nemovitý majetek, který otec převedl na nezletilé, bylo prý projevem svobodné vůle otce, obdaroval-li dcery spoluvlastnickým podílem na nemovitostech. Nelze nyní omezovat rozsah vyživovací povinnosti otce k nezletilým tím, že na ně převedl nějaký majetek.

K výzvě Ústavního soudu podal vyjádření Městský soud v Praze, který však jen odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. Proto Ústavní soud nevzal toto vyjádření za základ svého zjištění a rozhodnutí.

Ústavní stížnost byla k vyjádření zaslána rovněž R. H., která se ve stanovené lhůtě nevyjádřila a právního zástupce – advokáta si přes poučení nezvolila. Proto s ní jako s vedlejší účastnicí nebylo dále jednáno.

Ústavní soud posoudil ústavní stížnost a dospěl k závěru, že je důvodná.

Ústavní soud již judikoval (viz nález sp. zn. III. ÚS 511/05; Sbíрка nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 40, nález č. 61), že podle ustanovení § 85 odst. 2 a 3 zákona o rodině oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností,

možnosti a majetkových poměrů; dítě má právo se podílet na životní úrovni svých rodičů. Při určení rozsahu vyživovací povinnosti přihlíží soud k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Při posouzení majetkových poměrů rodičů je přitom vždy nutné přihlídnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům rodiče, ale i k celkové hodnotě jeho movitého a nemovitého majetku a způsobu života, resp. k životní úrovni. Při rozhodování soudu podle ustanovení § 96 odst. 1 zák. o rodině je soud povinen obstatat a posoudit všechny relevantní podklady pro správné určení výše výživného.

Otázka posouzení návrhu na určení výživného pro nezletilé děti je věcí volné úvahy soudu odvislé od posouzení možností a schopností osoby k výživě povinné a odůvodněných potřeb osoby oprávněné. Jedná se o úpravu zakotvenou v ustanoveních § 85 a § 96 odst. 1 zák. o rodině. Soud je v rámci tohoto řízení povinen z moci úřední objasnit skutkový stav věci. Ke splnění této povinnosti vyplývající z ustanovení § 120 o. s. ř. potřebuje shromáždit potřebné důkazy. Mezi nimi mají významnou roli listinné důkazy dokumentující výdělkové možnosti a schopnosti osoby k výživě povinné (viz usnesení sp. zn. I. ÚS 51/97; Sb. ÚS, svazek 10, usn. č. 9).

Ústavní soud konečně judikoval, že z hlediska stanoveného postupu je požadavek řádného a vyčerpávajícího zdůvodnění rozhodnutí orgánů veřejné moci jednou ze základních podmínek ústavně souladného rozhodnutí. Jde o jeden z principů představujících součást práva na řádný proces (nález sp. zn. I. ÚS 60/01; Sb. ÚS, svazek 23, nález č. 127).

Povinnost řádného zdůvodnění napadeného rozsudku však odvolací soud v posuzované věci náležitě nedodržel. Z odůvodnění napadeného rozsudku zejména

nevyplyvá, proč soud při rozhodování o výživném vycházel toliko ze statistického průměrného výdělku tlumočnicků, sděleného MPSV, který se v konkrétním případě může podstatně lišit od skutečnosti. Zde je třeba vzít v úvahu tvrzení stěžovatele, že vykonával povolání překladatele, které je od povolání tlumočnicka odlišné, a navíc neměl pro takovou činnost živnostenskooprávnění. Krajský soud se nezabýval ani tím, zda možnosti otce a matky, která vykonávala především povolání tlumočnice, pro které má živnostenské oprávnění, jsou vzhledem k bydlišti obou rodičů odlišné (např. s ohledem na možnost fyzického dosažení určitého místa výkonu práce apod.), a námitky otce v tomto směru bez dostatečného odůvodnění odmítl. V tomto směru nelze ignorovat tvrzení stěžovatele, že žije na samotě v pohraničí s Polskem, kde jsou pracovní příležitosti a výdělkové možnosti zcela jiné než např. v Praze. Nelze totiž paušálně tvrdit, že profese překladatele či tlumočnicka není vázána na místo bydliště a nevzít přitom v úvahu např. konkurenci na trhu překladatelů, která může být silně ovlivněna mimo jiné i místem bydliště uchazeče o práci (osobní kontakty atd.). Za tohoto stavu je závěr soudu vycházející z údajných otcových výdělkových možností opřený o uvedenou zprávu MPSV nedostatečně skutkově podložený a z hlediska spravedlivého procesu stěžejí přijatelný. Pokud pak jde o otcovy další příjmy, spokojil se soud s údajem otce, že má blíže neurčené pohledávky ve výši 6 000 000 Kč, aniž by se zabýval tím, o jaké pohledávky se jedná a jsou-li vůbec dobytne.

Za této situace tedy nelze – podle přesvědčení Ústavního soudu – vybudovat celkový seriózní závěr o výdělkových a majetkových možnostech a schopnostech stěžovatele, i kdyby byl přijal – jak uvádí napadený rozsudek – úhradu 378 000 Kč za převod svého podílu v I. T. s. r. o.

Z hlediska práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny tedy považuje Ústavní soud důkazní mezeru takto vzniklou za protiústavní. Bylo na obecném soudu, aby v souladu s § 120 odst. 2 o. s. ř. provedl i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu. To platilo tím spíše v souzené věci, neboť se jednalo o částku ve značné výši, která jistě hrála při posuzování stěžovatelových poměrů významnou roli (nález sp. zn. I. ÚS 603/2000; Sb. ÚS, svazek 27, nález č. 99).

Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Ústavnímu soudu proto nezbylo, než napadený rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 15 Co 51/2006, 15 Co 52/2006 zrušit.

15. Rozhodování soudu o zvýšení výživného pro nezletilé děti

§ 85 odst. 2, 3 zák. o rodině

Ústavní soud s ohledem na ústavní vymezení svých pravomocí (čl. 87 Ústavy České republiky) respektuje skutečnost, že není součástí soustavy obecných soudů, a že mu proto z tohoto důvodu zpravidla nepřisluší přehodnocovat obecnými soudy provedené hodnocení důkazů. Tato procesní zásada Ústavního soudu je však prolomena v případě, že je třeba se zabývat otázkou, zda v procesu dokazování prováděném v řízení před obecnými soudy nebyla porušena základní práva nebo svobody zakotvené v ústavních zákonech, a v rámci tohoto posouzení uvážit, zda řízení bylo i v těchto aspektech spravedlivé.

Podle ustanovení § 85 odst. 2 a 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů; dítě má právo se podílet na životní úrovni svých rodičů. Při určení rozsahu vyživovací povinnosti přihlíží soud k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. V případě posouzení majetkových poměrů rodičů je přitom vždy nutné přihlídnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům rodiče, ale i k celkové sumě jeho movitého a nemovitého majetku a způsobu života, resp. životní úrovni.

Při rozhodování soudu podle ustanovení § 96 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů je soud povinen obstatat a posoudit všechny relevantní podklady pro správné určení výše výživného pro dítě. Jak dokládá řada příkladů z praxe obecných soudů, zvláštní pozornost je nutno věnovat případům, kdy povinné osoby a jejich zaměstnavatelé evidenčně vedou a vykazují mzdu jednotlivých pracovníků jen ve výši mzdy minimální či nepatrně ji převyšující. Tehdy je třeba pečlivě zkoumat, zda vykazovaná mzda odpovídá skutečnosti a zda odpovídá výdělkovým možnostem povinného.

Jestliže odvolací soud posuzoval důvodnost návrhu na zvýšení výživného a zjišťoval, zda od poslední úpravy výživného došlo k podstatné změně poměrů u účastníků řízení, byl povinen posoudit změněné poměry komplexně, a to také se zřetelem na majetkové poměry povinného.

Součástí pojmu právního státu je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 o. s. ř.), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2